

Dnesek

Nezávislý
46
týdeník

ROČNÍK II.

V PRAZE 19. ÚNORA 1948

CENA Kčs 3.50

Dva parlamenty?

KAREL TARABA

Jaká je vlastně naše politika vůči Němcům?

Dr JAROSLAV DRÁBEK

Slitujte se nad řediteli

Dr JAN VARTENBERG

Einstein a sovětští vědci čili: Začíná diskuse?

Dr JIŘÍ ALTER

Jak se na to dívají čtenáři Svobodných novin

Osvobození Prahy 1945

JAN J. LORENC

T. G. Masaryk a politické strany

Pomozte nám! — Případ národohospodáře Vargy — Parlament a revolver v postranní uličce — Lhostejnost k věcům nejdůležitějším — Dítě a politika — Kupování duší?
— Zahraniční studenti

Souborné vydání díla národního umělce

JOSEFA HORY

Z patnácti svazků, do nichž redaktor spisů dr. Miloslav Novotný dílo rozvrhl, dosud vyšly následující:

KNIHA DOMOVA. Svazek IV.

Zahrnuje sbírky: Domov, Popelka přebírá hrách, Máchovské variace, Jan houslista a Rekviem.

Tento svazek byl v krátké době rozebrán a vynutil si druhé vydání.
216 stran, cena brož. 80 Kčs, váz. 110 Kčs.

JESENIN A PASTERNAK

PŘEKLADY JEJICH VERSŮ. Svazek XII.

Básně dvou velkých představitelů moderní sovětské poesie v citlivém a básnickém překladu Horově.

76 stran, cena brož. 60 Kčs, váz. 88 Kčs.

KNIHA ČASU A TICHA. Svazek III.

Obsahuje sbírky: Struny ve větru, Tvůj hlas, Tonoucí stíny, Dvě minuty ticha, Tiché poselství. 388 stran, cena brož. 120 Kčs, váz. 150 Kčs.

Jako další jsou připraveny k vydání ještě v tomto roce:

DECH NA SKLE. Svazek VIII. Román.

KOŘIST SMYSLŮ. Svazek I.,

do něhož jsou pojaty verše básníkovy mláďi.

U všech knihkupců.

Fr. Borový.

OBSAH DNEŠKA Č. 45: Dr. FRANTIŠEK KAFKA: Národní povaha a dnešní situace. — JAROSLAV P. BLÁŽEK: Rozhovory s komunisty. — EVŽEN ERDÉLY: Dnešní Maďarsko. — PIERRE HERVÉ: Marxisté proti existencialismu. — SKAS: Hospodářské problémy politických stran. — JAN J. LORENC: Osvobození Prahy 1945. — Dr. J. ŠUJAN: Bilance lidového soudnictví na Slovensku. — Vychováváme charakter? — Gandhi. — Zmenšením počtu ministerstev by se prý nic neušetrilo... — Muž s tužičkou. — Inteligence bez zájmu? — Otevřený dopis o studentských věcech. — Kupování duší?

Dnešek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Očet poštovní spořitelny číslo 36.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 188.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný zástupce listu redaktor Ed. Valenta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské nám. 36.

Dva parlamenty?

Předsednictvo Ústřední rady odborů je složeno jinak než členstvo Revolučního odborového hnutí. Většina členů ROH není příslušníky KSČ. »Nepolitickou« volební soustavou byla většina předsednictva naší největší organizace obsazena komunisty. V řadě odborových svazů nemají komunisté většinu — ale do předsednictva za svaz šel komunist.

Praktický důsledek této metody je svolání sjezdu z á v o d n í c h r a d na příští neděli. Sjezd, který je všim tiskem, v němž má KSČ přímý vliv, označovan za »skutečný parlament pracujících«. Rozeberme tento pojem, který se objevil nově a na tolika místech zároveň:

1. Nejde o parlament. Parlament se volí způsobem, který dává záruku, že budou zastoupeni všichni občané přímou volbou, v níž jeden hlas platí stejně jako každý druhý.

2. Nejde o sjezd zástupců pracujících. I mimo odborové hnutí jsou lidé, kteří pracují. Což jsou vůbec u nás lidé, kteří nepracují? A kdyby byli, kdo za to může? Jak bylo možno, že to připustila naše největší strana? Jak s tím mohl souhlasit ministr sociální péče, který má ústavní odpovědnost za činnost všech pracovních úřadů? Soudíme, že u nás není mnoho lidí nepracujících, a že jediným parlamentem pracujících byl, je a zůstat má parlament, t. j. Národní shromáždění.

3. Nejde o sjezd odborů. Odboráři sami si dali rád. Podle něho je zastupuje Ústřední rada odborů, která se schází v počtu asi 140 zástupců obvykle čtvrtletně; nebo celostátní sjezd ROH; tyto sbory nahradit nemůže nic, ani rozhodnutí hloučku lidí v předsednictvu ÚRO.

4. Nejde o sjezd z á v o d n í c h r a d. Nebudou zastoupeny závodní rady závodů, jež mají méně než 350 zaměstnanců; většina závodů tedy nebude zastoupena.

5. Nejde o sjezd z á s t u p c ů v e l k ý c h z á v o d ů, ježto budou hlasovat i zaměstnanci ROH, žádný závod nezastupující. Sekretářský aparát je typickým představitelem moci výkonné.

Jde jen o demonstraci. Je uspořádána tak, aby lidé bázlivi měli dojem, že komunistická strana chce hned anebo později vytlačit parlament na vedlejší kolej a vládnout fakticky bez parlamentu. Jde o sjezd, který je vydáván za jakousi protiváhu parlamentu. Řekněme rovnou, že jde o pokus dát sjezdu význam, který mu nepřísluší. V opravdové demokracii — a není demokracie tam, kde si lidé nemohou své zástupce volit — není protiváhy k parlamentu. Jde o demonstraci proti vládě. Vláda nepřijala návrh ÚRO na výplatu přídatků veřejným zaměstnancům, a ÚRO chce vládu přinutit k přijetí nebo ke kompromisu. Jde o demonstraci proti vládě Národní fronty, které předsedá Klement-Gottwald. Jde o pokus zvětšit napětí v Národní frontě.

Kdyby ostatní strany požadavkům ÚRO vyhověly, kdyby ministři zvrátili své původní rozhodnutí, pak by autorita vlády utrpěla ránu, která by tuto autoritu zavedla na šikmou plochu. Sjezd nebude zdrojem nějaké nové síly v našem veřejném životě; bude jen ukázkou jedné ze sil známých.

Sjezd, svolaný neobvyklým způsobem, není počinem nezákonným. Sjezd se sejde a rozejde. Proč vůdce demokratických stran zachovávají klid. Vědí, že vlastně nejde o přídatky veřejným zaměstnancům; národohospodářské argumenty, jimiž předsednictvo ÚRO veřejně operovalo, jsou tentokrát tak slabé, že je netřeba brát příliš vážně. 400 milionů naší státní pokladny neohrozí.

Mluví komunistických odborářských vůdců, šéfredaktor Práce Síla, se v nedělním úvodníku nemohl vykápat příliš silnými důvody. Hlavní byl, že by požadavky jiných zaměstnanců mohly vyvolat inflaci. Nuže, je právě odpovědnou povinností odborářských vůdců, aby neúměrným požadavkům některých zaměstnaneckých složek bránili.

Svolavatelé sjezdu, zdá se, ani nedoufají, že výplatu schválených přídatků veřejným zaměstnancům pokazí. To je spíše záminka — jde o jiné věci: o národní pojištění, o Durišovu osnovu druhé zemědělské reformy atd. Jde o pokus vyvolat tlak na parlament, aby tyto osnovy projednal spěšně; věrme, že parlament odolá a že se bude těmto významným věcem věnovat s takovou péčí, jaké je třeba. V obou osnovách jsou některé návrhy nedomyšlené. Parlament je musí prozkoumat a domyslet. Kdykoliv se předsednictvo sněmovny dalo uhnat k neúměrnému spěchu, vznikly zákony nedobré: intervenční fond je toho příkladem výstražným.

Abyste nebylo omylu: je nám třeba národního pojištění, je nám třeba druhé pozemkové reformy. Nikdo však nemá práva nutit zvolené zástupce lidu k tomu, aby jednali jinak, než jim velí jejich nejlepší vědomí a svědomí

Karel Taraba

poznámky

T. G. Masaryk a politické strany

(Co napsal Masaryk r. 1889 o politických stranách.)

Kolik hlav, tolik smyslů. Veliká spleť společenské organizace, rozmanitost a různost názorů, směrů a zájmů vede k stranám; přirozeně je nejvíce stran tam, kde názory a tužby jsou nejjasnější a neurčitější, ať už nejjasnost a neurčitost pochází z nedostatku poznání či z nejasností, rozřešení v daném případě záhady tak, že by se rozřešení obecně uznávalo. Dokonce i mezi matematiky jsou strany, jak by tedy nebyly strany v politice?

Kde není politické volnosti, bývají strany nepolitické, literární, vědecké, náboženské. Avšak pod rouškou literatury nebo filosofie skrývají se obyčejné názory politické; co všude bylo stranou literární, dnes je již stranou politickou. Tak bývalo a je dosud na Rusi, v Paříži se za Napoleona III. v literárních salonech připravovala nynější republika. U nás realismus v kritice a literatuře nejinak připravuje změnu dosavadních politických stran.

Stran pořád přibývá tou měrou, kterou starší centralismus ustupuje autonomii menších celků. Autonomie (a federace) bez dobrých stran není možná.

Strana, jak už jméno svědčí, nikdy není celek; žádná strana nepředstavuje tužby a ideje celku. Všecky strany dohromady jsou celek. Strana je část a jako část zpravidla jen část pravdy má. Kde se strany okazale proplášují za jediné pravé představitele celku státního nebo národního, tam jistotně panuje stranická vášeň, tam chybí snad i základní osnovy politické moudrosti; dozajista tam chybí pochopení, že stranami se politická práce rozděljuje a organizuje. Bez dělby neprospívá žádná práce, neprospívá bez stran práce politická.

»Svornost není mrtvá tíž, hrob všelkému ruchu...« Jisté osnovné názory musí stranám být společny, o některých základech mezi straníky, myslícími slušně, nemůže být sporu. V některých podstatných punktech mezi stranami je alespoň tacitus consensus; čím více je takových, tím zdravější je celek. Kde ho není, anebo jen málo, tam je politický život v počátcích, anebo nejsou strany, nýbrž frakce a kliky, pachtící se za svým osobním zájmem. Strany jdou za zájmem celku, proto mezi opravdovými stranami nutný je

vzájemný respekt. Strany bojují důvody, kliky denunciacemi, strana ve straně cti celek, klika v klíce nenávidí konkurenta.

Program stran přirozeně podléhá změnám podle nových časových potřeb. Strany jako všecek politický život se vyvíjejí. Avšak vývoj zde neznačí pouze jinačení a měnění, ale lepší a stálení obnovených základů, ze kterých strana vyrůstá. Strana bez pevného a rozumného programu se nevyvíjí, potácí se od pokusu k pokusu.

Nové strany vznikají, když se ve společnosti pocituje potřeba nových zásad nebo metod.

Nová strana obyčejně vznikající vedle stran jiných, bojem se rodí, kritikou stran starších. Strany věcně kritisují se ovšem věcně. Bez kritiky není pozitivní práce. Kdokoli pozitivně postaví nové zásady a zavede nový způsob pojmání, byť i ne výslovně kritisuje bývalé; kritika často není vyslovením věcných rozdílů. Jako pozitivní postavení je kritikou nevyslovenou, dobrá kritika je nevysloveným postavením pozitivního. Kritika není negace, negovati je snadno, kritizovati nesnadno, skoro tak nesnadno jako pozitivně postaviti.

Ze ustavené strany vytykají novým stranám kritikost, zaměňujíce kritiku s negací, je pochopitelné, ale tvrdění ne v yrací kritiky. Kritika jen kritikou se paralyzuje, dokazování důkazem. Síla kritiky se nebojí, když jí je nepohodlná, bojí se jí však slabost a lenost; strach má však velké oči, lenivost bojí se i čerstvého vzduchu.

Kde stojí strany krajně příkře proti sobě, snadno vzniká strana prostřední, prostředkující; toliko »moderata durante«, opakoval už náš Havlíček. Krajnost obyčejně netkví tak ve věci, jako ve vášnivých stranických.

Straníci buď nestranným. To je nesnadné, ale není to nemožné. Ani úředník nemusí být bez strany, nestrannost bezstranností málo se zabezpečuje, z bezstrannosti snadno se rodí lhostejnost a bezcharakternost, lhostejnost však s bezcharakterností špatní jsou vůdcové spravedlnosti. V nestrannosti nejlépe se cvičíme stranictvím. Jen tam, kde skutečně jsou různé směry, odstíny a strany, svykáme si respektovati cizí mínění. Svobodě mínění si lidé velmínesnadno zvykají.

„Č a s“, roč. III. (1889)

Pomozte nám!

Zdá se, že někomu, kdo nemyslí na blaho učitelů vůbec, jde o to, aby učitel odložil starost, o blaho svých svěřenců a začal myslit výhradně na blaho vlastní. Stát až dosud velmi rozumně, byť i někdy v míře velmi skrovně, staral se o hmotné zabezpečení učitele, aby mohl zůstat duchovně nezávislým, mravně nezviklatelným, a aby celou svojí osobností mohl zaměřiti k výchově mládeže. Dnes však jako by se právě ta charakterová pevnost někomu nelíbila.

Přišlo se s návrhem platové diferenciací. Mezi učitele se vhodí hrst a nastane rvačka. Poslední čísla odborového časopisu »Školství a osvěta« jsou přímo přeplněna články na toto thema. A všechny stávi se bezvýhradně za navrhovanou diferenciaci. Je to tím zajímavější, že velká většina učitelů (těch prostých učitelů) takové návrhy zásadně odmítá.

Jakými signálem v tomto ohledu byla odpověď předse- dy vlády redakci časopisu »Školství a osvěta« na otázku: »Jak by se měl řešit problém nedostatku učitelstva?« Před- seda vlády ve své odpovědi řekl: »Myslím, že musíme upra- vit učitelské platy nelibě, ale tak, aby plat odpovídal výkonu a kvalifikaci jednotlivého učitele nebo profesora.«

V principu se proti této myšlence nedá nic namítat. Avšak tento problém práce není problémem jen v kategorii vy- chovatělské, nýbrž ve všech společenských kategoriích. A na- skytá se otázka, proč právě u učitelů a profesorů, jejichž práce už svým celkovým zaměřením se takřka vymyká hod- nocení podle dosud známých měřítek, proč právě zde se s něčím podobným začíná?

Ve 20. čísle časopisu »Školství a osvěta« čteme z pera K. Tesaře: »Podle zpracovaného návrhu skupiny sociál- ních pracovníků Svazu, který se již projednává, má se hod- notiti (rozuměj: jako důvod k zvýšení platu):

a) Vypětí sil potřebných k vyučování, při čemž se má přihlížeti k počtu žáků a počtu vyučovacích hodin.

b) Vypětí sil, potřebných k prohloubení výchovného a vyučovacího působení učitele na žáky ve škole v duchu zá- sad lidově demokratických, a to mimo vlastní vyučování.

c) Vypětí sil potřebných k veřejné činnosti učitelstva, pokud přispívá k posílení jednoty národa, k výstavbě lidově demokratického systému, ke zvýšení vzdělání lidu, k posi-

lení brannosti národa a k zabezpečení nebo rozvíjení demo- kratických, civilizačních, sociálních, zdravotních a hospo- dářských zařízení.

d) Kvalifik. zřetelé úřední kvalifikace.

Dále zmíněná skupina sociálních pracovníků svazu na- vrhuje, aby stupeň výkonu v jednotlivých ze 4 hodnoticích zřetelů byl vyjádřen body. Bodování u zřetelů b) a c) by prováděla zvláštní komise, a to prý v takovém rozpětí, aby ohyby v hodnocení byly pokud možno vyloučeny.

Potud informace členům, zatím co návrh je náležitě od- borářsky projednáván.

Asi před půl rokem vyšel v denním listu článek, jehož autor si dal práci a vypočítal, že učitel může být do roka navštíven celkem 12 inspektory (včetně zemských). Tamtéž konstatuje, že všichni školní inspektori v zemi Moravsko- slezské jsou příslušníci jen 3 socialistických stran. I když nebudeme přísahat na pravdivost těchto údajů, přece se nám zdá, že výchova v duchu lidově demokratickém, která jak vidět leží v prvé řadě autorům návrhu na srdci, je tím u nás plně zajištěna.

Proč tedy bodovat činnost učitelů ještě zvláštními ko- misemi? Ze školní inspektor neví nebo lépe řečeno nepo- zná, jak učitel působí na žáky mimo vlastní vyučování? Je-li tomu tak, pak jeho návštěva na škole je stejně zbyteč- ná. Protože to, co před sebou bez souvislosti s minulostí a budoucností při inspekci vidí, je ve většině případů jen ja- kási premiéra, jejíž příprava pohltila většinu vyučovacích hodin roku. Učitelům, jejichž nejvyšším inspektorem je je- jich vlastní svědomí a prospěch žáků, stejně u školních in- spektorů ráže nekvetou a nepokvetou jim ani body u pánů komisářů. Ale jak dlouho vydrží se svým idealismem?

Čtižádost, touha předběhnout ty druhé, soutěž, to jsou bezesporu zdravé podněty v těch oborech lidské činnosti, kde lze všechno dobře kontrolovat. Takové podmínky jsou snad při výrobě statků hmotných, v hospodářství, v obcho- dě a pod., ale nikdy ne ve vychovatelství. A je paradoxem doby, že právě v těchto kontrolovaných oborů je soutěž plá- novitě vytlačována. Jako by si-to doba chtěla vynahradit, zavádí se soutěž tam, kde dříve (a docela právem) nebyla.

Bude-li učitel soutěžit, buďte ubezpečeni, že bude méně učit. A chtějte, prosím, po učitelích, který celé dny opravuje sešity, kreslí grafy, připravuje se na vyučování, vzdělává se, jen aby těm svým žákům mohl dát vše, co je v jeho silách, kterému ne 12 inspektorů a několik komisí, ale děti jsou kriteriem jeho práce, chtějte po něm, aby si uchoval svůj idealismus, bude-li vidět vedle sebe učitele, který (protože to komise bodují a protože to ponese) se stane přes noc řeč- níkem, divadelním ochotníkem, obecním tajemníkem, hasi- čem, politikem a snad vstoupí i do strany, která mu zajistí nejvyšší dosažitelný počet bodů podle dílčích zřetelů b) a c) uvedeného návrhu. A to všechno dokáže na úkor školní práce, protože její hodnota se nebuduje a vlastně ani bodovat nedá.

Nechť tím snad říci, že by učitel neměl být řečníkem, divadelním ochotníkem, obecním tajemníkem, hasičem a příslušníkem strany, ale neměl by jím být pro body, které mu zvýší jeho malý plat.

Nakonec budeme svědky toho, jak učitel ve třídě píše své projevy, studuje divadelní výstupy, píše obecnímu slu- hovi, co má »bubnovat« a snaží se být prostě za každou cenu agilní, protože to nese body. Která komise dovede pak v té- to záplavě agilních oddělít zrní od plev? Kdo si vezme na svědomí ty poctivé dřiče, kteří do noci sedí nad sešity svých školáčků, ale nemají dost ostré lokty, aby se dovedli cpát na řečnícké tribuny a klanět s osvětlených jevišť? Kdo si vezme na svědomí ty, kteří nebudou dost pružní a ohební, aby se zalíbili bodujícím komisářům?

»Vy učitelé jste soli této země,« říkal často Masaryk a nemyslel zajisté na sůl, která musí být nejdříve ochutná- vána 12 inspektory a tolikéž komisari. A návrhy sociálních pracovníků svazu nejsou ničím jiným, než snahou udělat z učitele poslušnou loutku, poháněnou čtižádostivostí, revni- vostí, závistí atd., a bezpečně ovládanou různými komisemi a snad i režiséry v zákulisí.

Uznává-li se práce učitelů a profesorů, ať je jim už ko- nečně pomozeno, ale všem bez rozdílu. A ti, kteří u vědomí toho, že jinde jsou vyšší platy, touží po zvýšení svého platu na úkor svých kolegů, ti už pro tento povahový rys nejsou dobrými vychovateli, a naše školství bez nich nezajde. Pře- jdou-li jinam, budou-li řečníci, dělat politiku a dělat všechno to, čim chtěli získávat body jako základ k zvýšení svého učitelského platu, dostanou se patrně tak vysoko, že se jim z toho až hlava zatočí. Nám učitelům se však hlava točit

nesmi. My potřebujeme ke své těžké, odpovědné a krásné práci klid. A chceme-li úspěšně vybojovat také zvýšení svých platů, pak se v prvé řadě nesmíme dát rozdělit.

Z. M.

Případ národohospodáře Vargy

E. Varga patří k nejznámějším sovětským národohospodářským teoretikům; jeho články o krizi kapitalistického systému uveřejňovaly přední sovětské listy. V minulých dnech uveřejnila »Pravda« kritiku nové knihy Vargovy »Změny v kapitalistickém hospodářství po druhé světové válce«, na základě debaty v národohospodářském ústavu Akademie a v národohospodářské fakultě moskevské university. Zjistilo se, že se Varga v této knize uchýlil od ortodoxní linie. Varga tvrdí, že jedním z nejdůležitějších zjevů poslední války byla skutečnost, že stát získal v západních státech rozhodující postavení v řízení válečného hospodářství. V debatě dokonce tvrdil, že tento vliv po válce ještě spíše vzrostl. Tím se uchýlil od marxistické doktriny, podle níž se kapitalistické hospodářství rozvíjí podle nahodilých zákonů, nezávislých na státu. Vargův kritik míní, že kdyby se přijala jeho these, znamenalo by to přiznat kapitalistickému hospodářství možnost překonat krizi plánovaným hospodářstvím. Varga skutečně naznačil, že kapitalistické hospodářství některých zemí nastupuje do začátku plánování. Jeho kritik proti tomu namítá, že na západě stát nemá svou vůli aby plánoval, nýbrž je v područí kapitalistických monopolů a trustů.

Stejně je Vargovi vytýkáno, že nepochopil hospodářské změny v t. zv. lidových demokraciích a považuje je za státní kapitalismus, zatím co lidové demokracie jsou novým typem státu, osvobozeného od imperialistického kapitalismu, kde lid položil základ pro přechod k socialistickému rozvoji.

»Stalinem vyslovená charakteristika všeobecné krise kapitalismu,« končí »Pravda«, »nového poměru sil socialismu a kapitalismu ve světové areně dává jediné správné a hluboce vědecké základ pro pochopení změn v kapitalistickém hospodářství za druhé světové války. Úkol sovětských národohospodářů spočívá v tom, aby na základě leninského-stalinského učení zpracovávali aktuální otázky národního hospodářství sovětského a kapitalistického a aby s bolševickou straníckostí vyvrátili všechny názory cizí marxismu a leninismu, názory, které se bohužel vyskytují v sovětské národohospodářské literatuře. Sovětská národohospodářská věda má dostatečné kádry, aby se vyrovnala s úlohami, které před ní staví strana a stát.«

Tento otevřeně formulovaný názor, že věda (v tomto případě národohospodářská) má sloužit úkolům strany a požadavkům státu je na celém Vargově případě jistě nejpозорuhodnější.

73

Parlament a revolver v postranní uličce

V 5. čísle časopisu »Kino« byl uveřejněn posudek pana J. Schneidera o skvělém britském filmu »Štvanec; ačkoli sama redakce prohlásila, že tu jde o osobní názory pana Schneidera a že se s některými z nich neztotožňuje. Je nutné k věci se vrátit, neboť se skrývá velké nebezpečí v myšlení pana Schneidera. Píše doslova: »Hlavní myšlenku filmu vyjadřuje ostře Johny hned na začátku, když se mu příliš nechce do připravované akce: »Mám za to, že v parlamentě se svede víc než s revolverem v postranní uličce.« Nuže, tenhle liberalisticko-čapkovsko-existencialisticko-křesťanský konservatismus nemůžeme »Štvanec« odpustit.«

Mějte, pane Schneider, prosím vás, na mysli jednu skutečnost: do biografů chodí také valná část mládeže a vy ji chcete vychovávat k tomu, aby dávala přednost revolveru v postranní uličce před jednáním v parlamentě. Co si o tom naši mladí pomyslí? Třeba po přečtení vašeho článku pošlou panu předsedovi sněmovny dopis a budou se ho tázat, pokládá-li naše parlamentní zřízení za liberalisticko-čapkovsko-existencialisticko-křesťansko-konservativní. Já vim, dalo vám asi hodně práce, než jste vymysleli ty nádherné a kypré přivlastky.

Voláte ubohého »Štvanec« k odpovědnosti před pražským povstáním a v duchu asi jásáte a říkáte si, teď jsem zvíťazil a podal argument z nejpádnějších. Ani to se nepovedlo. Tu je otázka: proč došlo k naší revoluci? Protože nad námi

šest let Němci mávali revolverem, nastolili násilí, zrušili všechny svobody, byli jsme zbaveni svého parlamentu. Myslím, že by se byl každý bojovník velmi podivil, kdybyste mu pod barikádou našeptával, že si nepřejete, aby se nám vrátilo parlamentní zřízení a s ním i možnost svobodně psát, mluvit a volit, neboť to bylo to, zač bojovali. Tenkrát jsme revolver zvednout museli; šlo o to vymanit se z otrocké poroby. Dnes máme svobodu i parlament a já vám, pane Schneider, radím, abyste svůj revolver, máte-li nějaký, uzavřel někam do nejspodnější zásuvky na sedm západů. A vězte mi, tohle není žádný liberalisticko-čapkovsko-existencialisticko-křesťanský konservatismus. Je to jen obava, aby se náš znárodněný film a třeba i některý občan neřídil vašimi radami.

Jan Neuwirt

Lhostejnost k věcem nejdůležitějším

S úsudkem moskevské »Pravdy« o navrhované federaci jihoevropských a střeoevropských států se jistě můžeme ztotožnit se stejně rozhodnou odmítavostí, jakkoli důvody, jež nás ke stejnému závěru vedou, jsou specificky československé. Pro náš stát je nemyšlitelné, aby vstupoval do úzkého společenství — užšího než kdy v historii — se skupinou zemí, mezi nimiž dvě se dvakrát po sobě ve velmi krátké historii účastnily loupežného vyhlazovacího tažení Německa proti demokracii. K tomu bychom musili dostati jiné záruky než členství našich bývalých uhlavních nepřátel v bělehradské kominformě a rozhodující převahu socialistických stran v jejich vnitřní politice. Je to jen důslednost; také ve všech pásmech Německa mají socialistické strany početní většinu a přesto nevidíme důvodu, abychom něco slevili ze své oprávněné bdělosti. To nemá být vyhlásování nesmiřitelnosti až za hrob; chceme jen prostě říci, že nás přemalování šipových křížů na srp s kladivem nemůže pohnout k nějakému ukvapenému kroku, který by ohrozil naši nezávislost. Jako »Pravda« i my jsme přesvědčeni, že upevnění demokracie a obnovení suverenity je v současné době našim nejpálčivějším problémem; snad o žádném jiném střeoevropském státě to neplatí tolik jako o nás. Na to máme příliš dobrou paměť.

Tolik o věci samé. Rádi bychom však poznamenali, že nás překvapila lhostejnost, s jakou denní tisk přijal zprávy o tomto návrhu a o ruském doslovu k němu. Od leva doprava ani jediný řádek komentáře. Stejnou netečnost můžeme pozorovati již delší dobu ve všech otázkách zahraniční politiky. Při uzavření posledních spojeneckých smluv jsme kromě zprávy tiskové kanceláře neslyšeli ani slova vlastního úsudku, souhlasu nebo výhrad. Mohlo by se zdát, že si naše veřejnost neuvědomuje důležitost otázek, o něž jde. Ve skutečnosti tomu však tak není, a i kdyby bylo, neomlouvá to náš tisk z povinnosti informovat a upozorňovat. Není nadšátkou, jestliže řekneme, že to jsou otázky života a smrti. Jako bychom si neuvědomovali převratnou změnu, kterou přinesla poslední válka v oboru mezinárodního práva zavedením pojmu kolektivní odpovědnosti. Na této klausuli těž stojí právní odůvodnění odsunu Němců. Přeložena do srozumitelné řeči říká, že jakýkoli národ, který nečinně přihlíží k porušování mezinárodního práva a lidských práv svou vládou, bude za toto porušování prohlášen odpovědným a kolektivně potrestán. Dosavadní judikatura na základě této klausule ukazuje, že výmluvy jako »nevěděl jsem«, »nepamatuji se«, »dostal jsem rozkaz« a podobně, neplatí. Jestliže tedy souhlasíme a dovoláváme se kolektivní odpovědnosti a viny Němců v posledním historickém případě, musíme se také postarat, aby poučení z jejich osudu bylo výstrahou před opakováním jinde.

Zdeněk S u d a

Dítě a politika

Na počátku tohoto roku došlo k významné změně v důležitém oboru sociální péče: v péči o mládež. Přešla na stát, na orgány veřejné lidové správy. Prakticky to znamená, že se ruší Zemské a Okresní péče o mládež jako spolky a místo nich vznikají nové zemské a okresní péče o mládež jako zvláštní komise ZNV a ONV. Tato změna nevyvolala tolik zájmu a pozornosti, jak by bylo potřeba. Šlo o kus českého života, kde se po celá desetiletí uplatňovala krásná, tichá, vytrvalá, drobná práce těch, jimž osud a život českých dětí nebyly lhostejné. Bylo to tisíce nadšených a vytrvalých pracovníků; zachránili národu tisíce a tisíce dětí. Tito lidé během desítek let vytvořili síť služby, pomoci potřebným dětem, síť pomoci, která sdružovala cit s rozumem, oddanost a lásku

s vědeckým zájmem, pochopení dětské bolesti s organizační jistotou. Bude-li kdo hledat krásný příklad opravdu masarykovské drobné práce, najde jej v činnosti lidí z okresních péčí o mládež. Tak vyrostla mohutná organizace služby trpícím dětem, jejíž výsledky snesly nejpřísnější měřítka.

Tato péče o mládež přešla od počátku tohoto roku na lidové orgány veřejné správy. Přejímá ji stát a jeho orgány. Velký, významný krok kupředu, neboť dosavadní péče o mládež, i když laskavá, vyspělá a rozvětvená, měla od let jednu chronickou bolest: těžko sháněla peníze. Pravda: dostávala subvence, hodně si sehnala sama, ale dohromady to bylo vždy méně, než potřebovala. Je jisté, že stát a jeho orgány najdou ve svých rozpočtech prostředky na péči o mládež snadněji, než sbory nadšených dobrovolníků. V tom je velký smysl změny.

Proti jednomu nutno se však od prvopočátku postavit: aby tyto nové a — doufejme — lepší časy péče o mládež nebyly obráceny v niveč stránickou politickou dravostí. Jestliže péče o českou mládež zachránila našemu národu tolik lidských životů, bylo to také tím, že byla společným, nestranickým a nadstranickým dílem. Proto mohla tato péče přilákat a udržet tolik nadšených pracovníků; zde nerozhodovalo, nosí-li kdo rudě, či červeno-bílě karafiáty, či nosí-li koláček. Zde rozhodoval vztah k trpícím dětem, které často ještě nedovedly mluvit a proto na nich nebylo znát, kterou stranu jednou budou volit.

Je dobře přenést do nové domácnosti věci ze staré domácnosti, jsou-li osvědčené. — A chodí smutné dopisy. Píší o politickém dravci, který se zakusuje do nové organizace péče o mládež. Píší o tom, jak se to dostává v dostřední houfnice politických sekretariátů, které neznají nic jiného než snahu, aby tam a tam byl „náš člověk“. Ti, kteří až dosud v péči o mládež pracovali, viděli jen české dítě. Bude věci všech slušných lidí z různých politických stran, aby společně okřikl ty, kteří by se pokusili z péče o české dítě dělat věc partajní.

V. G.

politika

Dr. Jaroslav Drábek

Jaká je vlastně naše politika vůči Němcům?

Dělat dobrou politiku znamená správně předvídat a nenechat se překvapit. Nezdá se však, že bychom si tuto obecně uznanou zásadu brali k srdci, pokud jde o náš poměr k Německu, přesněji řečeno k Němcům mimo naše hranice vůbec, při čemž mám na zřeteli jak jednotlivé okupační zony, tak i Německo jako celek a ovšem také Rakousko. Budou tomu pomalu tři léta, co nacismus byl poražen, avšak pochybuji, že jsme se za tu dobu dopracovali k něčemu, co by zasluhovalo vůbec názvu politika. Jaké vlastně máme vědomosti o tom, co se doopravdy děje v našem sousedství, v národě, který přece po své porážce nepřestal existovat? Jaký hodláme zaujmout postoj vůči těmto sedmdesáti milionům lidí, s nimiž sousedíme, a proti nimž jsme byli nuceni vésti dvě války během pouhých třiceti let?

Z ruské zony nemáme zprávy téměř vůbec žádné, pokud jde o ostatní zony, přejímáme toliko zprávy z cizího tisku, jen sem tam někdo napíše samostatný článek o svých vlastních zkušenostech, který ostatně zní téměř ve všech případech krajně poplašně. Celkový obraz zůstává kusý. Přitom ještě, bohužel, devadesát procent všech zpráv je zřejmě ovlivněno úzkými zájmy jednotlivých politických stran nebo směrů. Na republiku jako celek se při tom jaksi systematicky zapomíná.

A zatím se v Německu odehrávají převratné věci. Němci se postupně uplatňují čím dále intenzivněji, jak ve věcech politických, tak i hospodářských a kulturních. Není žádným tajemstvím, že zejména na západě spojenci

restringují své síly a předávají postupně rozhodování do rukou samotných Němců. Ti, kdož poznali Německo brzy po skončení války, a kdož tam zavítají v současné době, jsou nepříjemně překvapeni, zjistí-li, že o záležitostech, o nichž dříve rozhodoval americký major, rozhoduje dnes nějaká plavovlasá slečinka nebo mládenec; který vám možná na váš anglický dotaz odpoví obstojnou češtinou a zeptá se vás, co je nového v Podmoklech.

Ve veřejném životě Německa se pomalu formují instituce ryze německé, německé úřady, německé obchodní společnosti, německá centra vědecká i umělecká, ba cosi, co se již velmi blíží běžným představám parlamentu, ministerstvům a vládě. Co víme o stavu, síle a vlivu jednotlivých německých politických stran? Co víme o tom, jak si počíná pan Jaksch a co jsme učinili, abychom čelili jeho nebezpečné propagandě? Jsme si vůbec vědomi, že pan Jaksch už dávno není sám?

A co Rakousko? Jakou politiku hodláme pěstovat vůči tomuto sousedu? Kdo je s to podat nám tady v Československu o tom nějakou systematickou zprávu nebo výklad?

Německo i Rakousko jsou našimi přímými sousedy a svůj poměr k nim musíme bezpodmínečně nějak řešit, ať v dobrém nebo zlém. Nelze je přece nebrat vůbec na vědomí. To je politika nejzavřitelnější, kterou ovšem ani politikou v běžném slova smyslu nazvat nelze.

V roce 1918 měli jsme od počátku jasno, co hodláme počít jak vůči Němcům, tak vůči Německu i Rakousku. Dnes máme sice dosti zřetelnou představu o určité politice, kterou provozujeme a hodláme provozovat řekněme na př. vůči Španělsku, Maďarsku, Bulharsku, Turecku nebo Brazílii (zda je to politika vždycky správná a rozumná, ponecháváme úplně stranou, chci jen konstatovat, že tu nepochybně určitá politika existuje). Vůči Německu a Rakousku však nemáme ve skutečnosti politiku žádnou, nepředvídáme, nestaráme se, bereme prostě na vědomí, a i to bez jakéhokoliv systému, dáváme se velmi často překvapit.

Zdá se, že náš dnešní poměr k Němcům je určen základní myšlenkou, že celý německý národ odpovídá za zločiny nacistů. To je these, kterou lze docela dobře hájit a podle ní skutečně lze upravit na dlouho určitou politiku. Tuto politiku je pak ovšem nutno také dělat, to jest snažit se získat pro ni souhlas a porozumění doma i za hranicemi, a hlavně spojence. Lze ji tedy dělat stejně dobře nejen v Berlíně, ve Vídni nebo ve Frankfurtu a Norimberku, nýbrž i ve Washingtonu, Moskvě, Londýně nebo v Paříži. My jsme si v tom směru dali už příležitosti, které se hned tak nevracejí. Uvažte sami: V Norimberku proběhne mezinárodní proces, první svého druhu, co svět světem stojí. V tomto procesu jsou odsouzeni zločinci, kteří se zúčastnili útoku na náš stát, připravili jej politicky i vojensky, kteří páchali vraždy na našich lidech. Ale to není zdaleka to nejhlavnější! V tomto rozsudku se zjistí, tváří v tvář celému světu, že celý náš národ měl být vyhuben, vyvražděn podle dábelky promyšleného plánu, dokonce připraveného. Jsou tu v originále předloženy úžasné dokumenty, bez nichž se nebude moci obejít žádný učitel, který bude chtít vykládat dějiny naší republiky z třicátých let tohoto století a během války.

Náš národ však o tom neví dohromady nic! Nikoho ani nenapadne vydat pouhý text tohoto historického rozsudku, jedno ministerstvo vydá sice sbírku dokumentů (dnes už zase naprosto neúplnou, tak zv. knihu »O«, která se stala tak proslulou v Norimberku!), ale jen hektografovaných pár exemplářů jako důvěrnou pomůcku svého úřadu. Náš oficiální zástupce v mezinárodní komisi pro vyšetřování válečných zločinů vydá soukromě sbírku svých pamětí, a to je celkem vše.

Není však jen Norimberk. Byly také procesy v Praze. Také před našimi soudy byly předloženy doklady sen-

sační a ceny historické, také tyto doklady dokonale potvrzovaly a dokreslovaly to, co bylo již načato v Norimberce: český národ měl být zničen a vyhuben, a toto ničení a hubení již také bylo prováděno přesně podle plánů, které vymysleli naši sudetští Němci, a které byly po okupaci zdokonaleny a propracovány, a které K. H. Frank projednal přímo s Hitlerem.

Nakonec přišly procesy v Polsku, procesy proti stvůrám koncentračního tábora v Osvětimě — proces varšavský a krakovský. A zde byla odhalena a veřejně probrána závěrečná fáze celého toho zločinného komplotu. Osvětim, který stačil vyhubit téměř všechny židy z celé Evropy, tento tábor byl postupně rozšiřován a zařizován na transporty Čechů a Poláků. Soudu byly na př. předloženy plány dalšího nového krematoria, které samo mělo kapacitu víc než milion lidí ročně, byly předloženy plány na nové obrovské město Himmlerstadt, kde měl před svojí smrtí otročit celý náš národ. To všechno nejvyšší národní soud ve svých rozsudcích výslovně konstatoval, ve Varšavě a znovu v Krakově. My jsme se však o to příliš nezajímali. Z Varšavy přišlo celkem jen pár zpráv, v Krakově už u soudu nebyl z českých zpravodajů vůbec nikdo.

Tak se stalo, že ani samotná oběť připravované vraždy, náš národ ve svém průměru, vůbec nic o tom neví, že měl být vyhuben, pro naši mládež, pokud o tom něco vůbec doslechne, to zní jako staromódní pohádka o zlém draku, který požírá panny, ale kterého nakonec vždycky přeče jen někdo zabije. Kdo by se o to staral, to všechno je za námi, liga v kopané je záležitost daleko zajímavější a aktuálnější!

Kež bychom byli procesům v Norimberku a v Polsku, ba i většině procesů u nás poskytli alespoň desetinu té publicity, jaká byla věnována řeckně olympiádě ve Sv. Mořici! Kež by se bylo našlo alespoň jedno ministerstvo, které by zhodnocení všeho toho materiálu bylo věnovalo jednu jedinou publikaci! To mluvim teď jen o nás samých, kterých se celá věc bezprostředně dotýká, nemluvim vůbec o naší propagandě v zahraničí.

Vratme se však k té naší německé politice. Jestliže jsme se rozhodli — jak jsem výše uvedl — pro politiku, která činí celý německý národ odpovědný za spáchané zločiny, pak ovšem bylo naší povinností ospravedlnit ji před celým světem. K tomu materiál, získaný před soudy a zejména před mezinárodním soudem v Norimberku, byl materiálem nedocenitelným. My jsme s ním naložili jako s bezcennou makulaturou. Mám však za to, že ověřené jeho fotografie měly být v aktovkách každého našeho mezinárodního delegáta, ať již jel na konferenci politickou nebo hospodářskou.

Rozhodli jsme se pro určitou politiku a neprovádíme ji. Setraváme při ní pasivně i v dobách, kdy nastává zcela zřetelný odklon od ní. To platí o Západu stejně jako o Východu. Spojené státy, Anglie a do značné míry i Francie provádějí již ve svých zónách velmi intenzivně jinou německou politiku a totéž platí i o sovětském Rusku. Jejich cíle jsou přirozeně rozdílné, jejich postup se liší co do formy i motivů a favorisují každý jiné strany, ale je to přece jen aktivní politika, dokonce velmi reálná. U nás neděláme nic, nanejvýš snad jakousi soukromou politiku stran, podle níž buď uznáváme nebo neuznáváme lidi, kteří začínají hrát určitou roli ve veřejném životě poválečného Německa. Ale i tato politika se omezuje pro výtku na pasivní kritiku. Totéž platí v poněkud zmenšené a změněné formě i o Rakousku.

Zdá se, že přijde den, kdy budeme nepřijemně překvapeni a — co je daleko horší — izolováni! Fakt, že Německo i Rakousko zůstanou našimi sousedy, nezměníme, proto jednou budeme musít řešit nějakým způsobem syé styky s oběma těmito státy, politicky, hospodářsky i kulturně. Doplatíme na toto řešení, budeme-li k němu okolnostmi prostě donuceni a nepřístupíme-li

k jednání, rádně předem vyzbrojeni plánem, který vezme v počet všechny dané skutečnosti, bez ohledu na to, zda se nám líbí nebo ne.

Věnujme proto zvýšenou pozornost Německu v jednotlivých pásmech i jako celku, a stejně i Rakousku, zajímejme se o lidi, kteří tam začínají něco znamenat. Posuzujme však věci i lidi se stanoviska celé naší republiky, nikoli jen se stanoviska jednotlivých stran, pátrejme předem po partneru, s nímž by bylo eventuálně jednou možno jednat, snažme se vyhnout tomu, aby nám byl prostě vnucen. Krátce, hledejme a myslme na nějaký modus vivendi, při němž by naše zájmy neutrpěly. Nedopustme, aby nás ve svých plánech a akcích předešel třeba pan Jaksch a jeho lidé. Snad právě pro řešení této konkrétní a naléhavé věci není doba tak docela nepříznivá. Hlavně však pozorujme a jednejme, nedřímejme, ba nespěme! Jiní bdí, jednají a začínají již těžit z naší netečnosti.

národní hospodář

Dr Jan Varlenberg

Slitujte se nad řediteli

V předmluvě ke knize Ernesta Davise »Znárodnění v Anglii« zmiňuje se předseda sociálně demokratické strany a bývalý ministr průmyslu Bohumil Laušman o centralisaci v průmyslu, kterou odůvodňuje pro první doby po znárodnění. Píše dále:

»Z toho však nelze dovozovat, že by bylo účelné ponechat jí (t. j. centralisaci) i nadále. Vedení znárodněného hospodářství z jednoho místa lze schvalovat toliko v určitých mezích. Mnohá nebezpečí, zvláště náklonnost k byrokratisaci, musí varovat před přílišným soustředěním funkcí, které by mohlo nakonec znárodnění odcizit zájmu sírokých vrstev.«

Na tato slova muže, který je jistě obeznámen se všemi problémy našeho znárodněného průmyslu, jsme si vzpomněli nyní, když vláda předložila svůj návrh zákona o úpravě finančních poměrů národních podniků. Část tohoto návrhu vyplývá z usnesení již zákona o organizaci bank a nemělo by nyní již význam uvažovat nad jeho důsledky, které mohou vésti, vzhledem k monopolu financujících bank, k jejich zbyrokratisování. Poněvadž podniky jsou na své banky odkázány, můžeme se obávat, že místo obchodně vedených bank stanou se z nich úřady pro poskytování úvěru.

Co však v návrhu tohoto zákona zaráží, je další omezení pravomoci ředitelů národních podniků.

Vládní nařízení zakazuje poskytování úvěru v obchodním styku nad obvyklou míru, o jejíž výši budou rozhodovat ústřední ředitelství. Dosud právě poskytování úvěru bylo jednou z věcí, kterou mohli ředitelé podniků prokázat svůj rozhled a předvídatost. Nyní budou musít v každém jen poněkud spornějším případě obracet se na nadřízené ústřední úřady instancí cestou.

Tento vládní návrh jeví rys, který často pozorujeme. Je to určitý účetnický »l'art pour l'artismus«. Jsou vykonstruovány logické pojmy, při čemž se zapomíná, že tyto pojmy nesmějí býti samoučelné; pro rozumové uspokojení z logických operací s nimi nevidí se jejich důsledky v praxi — na závodech. Opravdová výroba a tedy základ hospodářství je v národních podnicích samých a v jejich závodech a ne na ústředních ředitelstvích a v psacích stolů; tato ústřední ředitelství mají býti pouze orgány výrobu usnadňujícími a ulehčujícími.

Také ustanovení o tom, že závody nesmějí si ponechat žádný zisk pro sebe, nýbrž jsou povinny odvádět

jej v plné výši fondu znárodněného hospodářství — i když je jistě částečně odůvodněno potřebami řízeného hospodářství — může se ve svých důsledcích nepříznivě projevit. Ředitelé národních podniků a závodů, kteří dnes jistě nevidí a nemohou vidět smysl své činnosti ve svých platech, ztratí tím opět další pobídku ke své práci. Každý ředitel se určitým způsobem ztotožňuje se svou prací a se svým závodem a má i musí mít zájem na jeho vybudování a rozkvětu. Nemá-li možnost závod vybudovat tím, že by určité části výtěžků tohoto závodu mohl použít k zdokonalení různých výrobních a sociálních zařízení (mimo hlavní investice, nutné centrálně řízené), tuto pobídku ztrácí. Zisky budou shromážděny na jednom místě a závody financovány pak podle rozhodnutí ústředních míst bez ohledu na výtěžky jednotlivých závodů. Dobrý ředitel a špatný ředitel bude tak postaven na stejnou úroveň. Závody budou zdokonalovány ne na základě výtěžku své činnosti, nýbrž na základě úvah nadřízených míst. Následek toho může být dvojitý:

Buď bude ředitel podniku tato nařízení obcházet tím, že během roku bude různá zdokonalování svého podniku provádět tajně na vrub režie, aby tak snížil předpokládaný zisk. (Tato možnost bude vyžadovat — má-li se jí čelit — zřízení další kontroly ke všem kontrolám dosavadním.) Druhá možnost je, že ředitel ztratí zájem o osud svého závodu a bude pouze úřadovat. Stane se lepším poslíčkem, vykonávajícím prostě nařízení vyšších orgánů. Poněvadž tato tendence je v celém znárodněném průmyslu jasně patrna, lze se obávat, že v důsledku těchto ustanovení bude jen posílena. Posice ředitele není dnes nic záviděníhodného, jak každý, kdo v průmyslu pracuje, může potvrdit. Každý ředitel a vedoucí přichází do bezprostředního styku s živými lidmi, což je něco jiného než pouhé cifry, vyjadřující jejich počet, v plánech ústředních míst. Ředitel stále kolísá mezi podezřením z asociálnosti, nařizuje-li nebo naopak ze slabosti, snaží-li se zaměstnance přesvědčovat. Ústředí nařídí a ponechá řediteli, aby nařízení, k jehož vydání se nemohl vyjádřit, prosadil a provedl. Přinese-li opatření úspěch, zásluha připadne tomu, kdo je vydal, nepodaří-li se — což je někdy od počátku zřejmé — je vinen ředitel závodu.

Ředitel závodu je vůbec macešsky vybaven; má všechnu odpovědnost, prakticky však žádnou možnost iniciativy a samostatného působení a rozhodování. Toto rozdělení odpovědnosti a iniciativy má za následek to, co dnes v průmyslu všude vidíme: Útek ředitelů a schopných techniků ze závodů a podniků na ústřední ředitelství, která nabývají na objemu, zatím co na závodech je naprostý nedostatek techniků.

Tento zjev, kdy technické síly na ústředních ředitelstvích v kancelářích a na závodech chtějí nechtě, vracíme se pomalu k mistrovskému hospodářství, nemůže jistě být i při ocenění výkonu a práce mistrů ve prospěch technického pokroku a zlepšení výroby.

Podobným směrem, t. j. k odcizení zájmu širokých vrstev o znárodnění, může působit také na př. připravovaná změna ustanovení dekretu č. 104 o

závodních radách,

resp. jejich podílu na zisku, která má být ve stejném duchu upravena tak, aby podíl zaměstnanců byl rovněž odváděn do společné pokladny a odtud rozdělován. Uskutečněním této změny všichni zaměstnanci ztratí přímý zájem na výsledcích své činnosti tím spíše, že není jasné, jakým způsobem pak bude jejich podíl rozdělován. Je naším úmyslem přesvědčiti všechny zaměstnance, v národním průmyslu pracující, aby si uvědomili, že pracují ve svém, na svém a pro sebe. Toto uvědomění musí začínat na pracovišti. Abychom je k tomuto přesvědčení vchovali, musíme jejich zájem na výsledcích jejich práce zachytiti, alespoň pro tu dobu, než se toto vědomí skutečně v denní praxi vžije. Nejjednodušší ces-

tu k podchycení zájmu pracujících je podíl na výsledcích jejich činnosti přímo v závodech. Je nutno uznat, že v některých podnicích nemůže být z důvodu všeobecného zájmu zisk vykázan. V tomto případě bylo by však možno odškodnit tyto zaměstnance jiným způsobem než tak, že se tento bezprostřední zájem a pohutka k hospodárnější činnosti vezme všem.

Obáváme se, že se bude opakovat stejný zjev, jaký jsme viděli hned po znárodnění, kdy dřívější podniky byly roztrhány a nově zorganizovány. Tím byla soutěživost — která v mnohých podnicích byla snad vyvinuta až k nezdravému stupni — odstraněna. Ze se to nepříznivě projeví na výrobě, je patno z toho, že velmi brzy byla pak tato soutěživost se shora znovu podporována. Dělo se to a děje ve formě různých soutěží, výzev k zápolení atd.; bohužel i v tomto směru jsme přehnali, takže nyní je na závodech taková inflace soutěží, že pomalu nikdo již neví, kterých všech soutěží se závod zúčastňuje. Tím ovšem zájem o ně opět klesá a zamýšlených výsledků se nedosahuje.

Je nutno se nad těmito úkazy zamyslet a snažit se podnikové a závodní ředitele v jejich těžké a odpovědné práci, která má bezprostřední vliv na náš hospodářský stav a blahobyt, podporovat, a ne jejich činnost stále podvazovat; ukládat jim povinnosti a oklešťovat naproti tomu jejich práva. Jinak se dočkáme toho, že všichni schopní a iniciativní pracovníci budou sedět v ústředních ředitelstvích, odkud budou organizovat a písemnými pracemi zaplavovat závody, které nakonec budou nuceny věnovat se pouze vyřizování dotazníků a směrnic a zapomenou na svůj hlavní úkol — hospodárnou výrobu. Že tato výroba bez zájmu a spolupráce všech zaměstnanců na závodech a zejména bez iniciativy a schopnosti ředitelů není možná, nepotřebuje důkazů. Opravdová průmyslová demokracie vyžaduje spolupráci, spoluúčast a zájem závodů a všech zaměstnanců včetně ředitelů.

Známe anglické přísloví »Charity begins at home« je možno obměnit, že také hospodářská demokracie a její předpoklad — samospráva — začíná na závodech a nesmějí z ní, t. j. ze spolurozhodování a spoluúčasti směru celé průmyslové politiky, být vylučováni ani vedoucí provozů a závodů, kteří jsou nejlépe informováni o předpokladech další činnosti.

Zdá se však, že zatím o této hospodářské demokracii mnoho mluvíme, v praxi naproti tomu přes varování spolutvůrce našeho znárodnění čím dále tím více uchylujeme se k byrokratickému centralismu.

věda a práce

Dr Jiří A l t e r

Einstein a sovětští vědci čili: Začíná diskuse?

Asi rok po ukončení poslední války uveřejnila Federace amerických badatelů zprávu o pravém významu atomické pumy. V této sbírce příspěvků nejčelnějších vědců zúčastněných na výzkumu a výrobě nového zdroje energie a zmatku byl zahrnut také článek profesora Alberta Einsteina, který načrtnul návrh, vedoucí k mezinárodní bezpečnosti. Návrh dělí postup na čtyři období. Vzájemný dozor hlavních vojenských mocností nad výrobou útočných zbraní a výměna technických a vědeckých objevů by především zmenšily nedůvěru a strach. Cílem prvního kroku je příprava odnárodnění vojenských sil. Druhé období by bylo založeno na stálé výměně vojenského a vědecko-technického personálu mezi různými národy. Tak by se národní armády měnily ve vojenské síly nadnárodní. Současně by připravily hlavní vojenské moc-

nosti pracovní řád nadnárodní organizace bezpečnosti a rozhodčí rady. Ve třetím období by tyto dva výbory počaly práci, a vojenské síly by byly podřízeny nadnárodní organizaci. V konečném období by měl být učiněn pokus, aby se všechny národy podřídily dobrovolně nadnárodní organizaci.

Pojem nadnárodní organizace změnil během roku v odborných kruzích i ve veřejnosti svůj název v heslo „světovláda“, které již touto heslovitou vlastností ubírá pojmu na přesnosti a umožňuje různé výklady podle toho, co si kdo přimyslí. Světovláda může být vláda světu sobě, čistě demokratickou cestou nebo vláda nad světem, cestou moci jedněch nad druhými. Heslo je dvojsměrné, a to je liší od návrhu Einsteinova. Otázka „světovlády“ se neztratila z programu diskusí od svého zrození, při čemž je však pozoruhodné, že se tyto diskuse odehrávaly skoro výlučně v západních zemích. Sovětský svaz se účastnil diskusí jen pokud se týkaly otázek projednaných v mezinárodní komisi atomové energie. Práce této komise zůstaly třet u zásadního rozhodnutí, má-li zničení atomických zbraní předcházet řízení energie, čili opačně. Je to zásadní otázka vzájemné důvěry. Od té doby — je tomu asi pět let — vězel problém ve vzduchoprázdnu, ačkoli zúčastnění badatelé neustále poukazovali na nutnost vzájemné rozpravy, aby se připravila půda pro politickou dohodu.

Koncem minulého roku uveřejnil dr. Lee Szilard otevřený dopis Stalinovi (překlad vyšel v č. 36 tohoto listu), v jehož důsledku navrhuje utvoření neoficiálního výboru, složeného především badateli jednak americkými, britskými a francouzskými, jednak sovětskými, polskými a československými; výbor by prodiskutoval otázky spojené s atomovou energií, aby je učinil přístupnějšími. Skoro současně s tímto otevřeným dopisem uveřejnil anglicky psaný časopis „The New Times“ otevřený dopis profesorovi Einsteinovi, projednávalcí problém světovlády, navrhané Einsteinem. Dopis je napsán „O různých omylech profesora Alberta Einsteina“ a podepsali jej čtyři věhlasní sovětské badatelé: Sergěj Vavilov, prezident Akademie nauk v SSSR, fyzik zabývající se hlavně fluorescencí; A. N. Frumkin, ředitel koloid-elektrochemického ústavu Akademie nauk v Moskvě, významný koloidový chemik; A. F. Joffe, ředitel fyziko-chemického ústavu Akademie v Leninogradu, známý pro své práce o chování krystalů pod vodou; a N. N. Semjonov, ředitel ústavu pro chemickou fyziku u Akademie v Moskvě, autorita chemické kinetiky. Na dopis, jenž se chopil diskuse u nejobtížnějšího a nejpoličtějšího problému, odpovídá pak prof. Einstein otevřeným dopisem, uveřejněným v únorovém čísle časopisu „Bulletin of the Atomic Scientists v Chicagu“. Prozatím se tedy zdá, že jedinou cestou vzájemné rozmluvy budou otevřené dopisy — ale ani to nevede, je-li to začátek diskuse.

Imperialistická světovláda

Sovětské badatelé především hodnotí vědecký a osobní význam prof. Einsteina. V posledních letech věnoval svoji pozornost sociálním a politickým otázkám, uveřejňuje své projevy rozhlasem a tiskem, je předsedou několika sociálních organizací. Často prohlásil své stanovisko proti hitlerovským barbarům, proti nebezpečí nové války a pro ochranu stáلهo miru, a útočil na sny militaristů podrobit si americkou vědu. Sovětské badatelé i sovětské veřejné mínění vítali tuto činnost vědce, který je veden upřímným humanitářem. Avšak v několika z jeho posledních projevů se vyskytují stanoviska, která se ruským vědcům zdají nejen nesprávná, nýbrž i nebezpečná a škodlivá věci míru, za niž Einstein chce bojovat. „Považujeme za povinnost hovořit o tom otevřeně, aby byla utvořena naprostá jasnost v otázce method pro úspěšný zápas o mír“. S tohoto hlediska je třeba se přiblížit heslu „světovlády“, které profesor Einstein v poslední době hájil. V pestré společnosti stoupenců tohoto hesla spolu s otevřenými imperialisty (praví sovětské vědci), používajícími hesla k zakrývání svých plánů neobmezené rozpínavosti, je také nemalý počet zástupců inteligence kapitalistických zemí, svedených zdánlivou jednoduchostí myšlenky a nechápajících její skutečné následky; tito pacifisté a prvřivenci liberalismu věří, že „světovláda“ je univerzální prostředek pro zachování trvalého míru; zastánci „světovlády“ často předstírají radikální frázé v tom smyslu, že státní suverenita se stala přežitkem v atomovém věku a že dokonce je, podle vyjádření belgického delegáta ve valném shromáždění Spojených národů Šnaaka, „staromódní ideou“ a snad i „reakcionářskou ideou“; v nynějších historických dobách nebyly podobné myšlenky nikdy pokrokové; vždycky zastíraly fakt,

že kapitalistické monopoly, vládoucí v hlavních průmyslových zemích, nemají dostatečný rozmach v rámci své vlastní země; potřebují světové trhy, zdroje surovin v celém světě a oblasti pro umístění investičního kapitálu; vláda monopolů nad státním ústrojím velkých mocí používá jich pro hospodářské a politické ztotočení cizích zemí: „Známe to z vlastní zkušenosti, kdy v caristickém Rusku cizozemské podniky zdomácnily a vykořisťovaly naši levnou práci a ohromné přírodní zdroje. Příkovaly caristické Rusko ke kapitalistickému Západu řetězy otročných půjček. A tyto peníze utlačovaly revoluční hnutí, zamezovaly vývoj ruské vědy a osvěty a organizovaly protizhidovalské pogromy.“

Sovětská revoluce

Pak upozorňují sovětské badatelé na hluboké změny, které vyvolal říjnový převrat. Smetl hospodářskou a politickou závislost Ruska na kapitalistických monopolech. Po prvé byla tato země skutečně svobodna. Sovětský lid hájil tuto nezávislost v mnohých bitvách proti bloku imperialistických států a ve velké vlastenecké válce proti německým fašistům. A nyní žádají zastánci „světového nadstátu“, aby tato nezávislost byla dobrovolně podřízena nějaké „světovládě“, jejíž nadutá obchodní značka zakrývá světovládu kapitalistických monopolů. Nejsou takové návrhy směšné. Nejsou absurdní jen Sovětskému svazu. Po druhé světové válce se oprostilo několik zemí z kapitalistického systému, a jejich nezávislost nedovoluje jakýkoli vliv cizích zemí. Proto se snaží ideologové imperialismu znehodnotit ideu národní suverenity a proto předstírají nádherné plány „světového státu“, který by odstranil imperialismus, války, nepřátelství mezi národy, a zaručil by zachování všech lidských zákonů. Takové předstíravé pokrokové myšlenky vábí inteligenci v kapitalistických zemích — vědce, spisovatele a jiné.

V otevřeném dopisu delegacím Spojených národů minulého září navrhuje Einstein, aby se valné shromáždění změnilo v neustále činný světový parlament, který by byl nadřazen radě bezpečnosti. Tato je prý beztak ochromena používáním práva veta, a nový parlament by jím nebyl vázán. Parlament by byl volen lidem a ne jmenovanými jednotlivými vládami. To se zdá pokrokové, snad i radikální, vskutku však nezlepšuje okamžitou situaci. Jak by vypadaly volby? V koloniích a závislých zemích by byli delegáti jmenováni koloniálními správci, kteří zastupují imperialistické šéfy. Ale není to o mnoho lepší v zemích, kde formálně existuje všeobecné právo volební. Sovětské badatelé poukazují hlavně na Spojené státy, kde miliony černochů jsou zbaveny tohoto práva. Lze čekat, že by výsledek takových voleb valně změnil složení delegací?

Valného shromáždění

Je nyní často využíváno americkou delegací, aby provádělo politiku podle požadavku Washingtonu, při čemž pomáhá notorická hlasovací technika, zahrnující do velké většiny všechny státy, závislé na Spojených státech. Příklady pro to jsou balkánská komise a volební komise v Koreji. A aby Spojené národy byly úplně ochočeny, navrhla americká delegace zřízení „Malého shromáždění“, které má vskutku nahradit radu bezpečnosti, založenou na zásadě jednomyslných rozhodnutí velkých mocností, jež znemožňuje imperialistické plány. Einsteinův návrh by vedl ke stejnému cíli a nejen by nezajistil trvalý mír, ale sloužil by naopak k zastírání útoku na národy, jejichž systém nedovoluje cizímu kapitálu těžit obvyklé zisky.

Je osudovou ironií, že Einstein podporuje snahy nejhorsších nepřátel míru a mezinárodní spolupráce a že dokonce navrhuje, aby jeho návrh byl případně proveden i bez spolupráce Sovětského svazu. Tento návrh se skutečně málo liší od projevů primých hlasatelů amerického imperialismu, jakkoli vzdálen od nich je profesor Einstein. Nechápe, že takový plán by byl hrozbou mezinárodní bezpečnosti a spolupráce? Věříme, že profesor Einstein nastoupil nebezpečnou cestu za předludem „světového státu“ ve světě s různými sociálními, politickými a hospodářskými systémy. Ale tato různost nezbavuje vůbec spolupráci mezi státy různých soustav, jestliže se s nimi střízlivě počítá. Einsteinova cesta nevede k mezinárodní bezpečnosti, nýbrž do slepé uličky nových mezinárodních komplikací!

„Protože si tak vysoce vážíme Einsteina jako jednoho z největších badatelů a sociálně založeného člověka, vedoucího svými vlastními prostředky boj o mír,“ končí sovětské badatelé svůj otevřený list, „považujeme za svoji povinnost vyslovit toto vše úplně otevřeně a bez diplomatických okras“.

Profesor Einstein

odpovídá na „showivavý útok“ čtyř kolegů, jak praví, oceněním faktu, že vyjádřili své stanovisko tak upřímně. Můžeme jednat v lidských záležitostech rozumně jen tehdy, když se vynasnažíme porozumět myšlenkám, popudům a snahám oponenta natolik, abychom mohli vidět svět jeho očima. Proto také žádá své ruské kolegy a ostatní čtenáře, aby stejně sledovali jeho odpověď. Je to odpověď muže, jenž se úzkostlivě snaží o rozumné rozřešení, aniž si namlouvá, že sám zná „pravdu“ nebo „správnou cestu“.

„Ačkoliv váš dopis je oděn v útok na nesocialistické cizí země, hlavně Spojené státy, věřím, že za útočnou linii je obranný duševní postoj, zaměřený na téměř neomezený izolacionismus. Není těžké chápat útek do izolacionismu, když si uvědomíme, jak Rusko trpělo během tří posledních desetiletí násilím cizích zemí — německou invasi spojenou s hromadným vražděním civilních občanů, cizími zákroky během občanské války, systematickými podlými útoky v západním tisku, podporováním Hitlera, jako vyvoleného prostředku v boji proti Rusku. Jakkoli srozumitelné však toto přání izolacionismu jest, přesto zůstane pohromou pro Rusko i všechny ostatní země.“

... a socialismus

Než se profesor Einstein věnuje hlavnímu bodu sovětského útoku, „světovláde“, vymezuje svůj názor na antagonismus mezi socialismem a kapitalismem. Technologický vývoj vedl k soustředění hospodářského mechanismu v rukou poměrně málo lidí. Tito lidé nepotřebují odpovídat veřejnosti v kapitalistických zemích; jsou však zodpovědní v socialistických zemích, kde jsou státními úředníky. Einstein souhlasí se stanoviskem sovětských kolegů, že socialistické hospodářství má výhody, které zajisté vyváží jeho nevýhody, jestliže vedení dospěje k přiměřené životní úrovni. Bezpochyby přijde den, kdy všechny národy budou Rusku vděчны za první průkaz; že lze provést plánované hospodářství vzdor krajním potížím. Prof. Einstein také věří, že kapitalismus, nebo systém soukromého podnikání, bude neschopný odstranit nezaměstnanost, jež se stane časem chronickým zjevem, následkem technologického pokroku. Na druhé straně je nesprávné hanit kapitalismus za všechna sociální a politická zla, v předpokladu, že by je socialismus mohl vešměm napravit. Nebezpečí tohoto názoru vězí v tom, že vytváří fanatickou nesnášlivost „věřících“, pro něž ostatní jsou zrádci. „Víte zajisté z dějin, jakým zbytečným utrpením lidstvo prošlo kvůli takovým ztrnulým věroukám.“

Jakákoli vláda je do jisté míry zlo, protože v sobě nese tendenci, aby se zvrhla v tyranii. Ovšem, až na malý počet anarchistů, každý je přesvědčen, že civilisovaná společnost nemůže žít bez vlády. Ve zdravém národě se udržuje mezi vůlí národa a vládou dynamická rovnováha, která zabrání úpadku do tyranie. Je zřejmé, že nebezpečí takového úpadku je větší v zemi, kde vláda je nejeř pánem ozbrojených sil, nýbrž i všech výchovných a informačních prostředků, jakož i hospodářské existence každého jednotlivého občana. „Podotýkám to, póněvadž myslím, že nelze považovat socialismus za řešení všech společenských problémů, nýbrž jen za rámec, v němž lze k řešení dospět.“

Neomezená suverenita

Einstein pak vyslovuje svůj údiv, že tak vášniví odpůrci anarchie v otázkách hospodářských jsou současně vášniví zastánci anarchie v otázkách mezinárodní politiky tím, že hájí neomezenou suverenitu. Návrh na omezení suverenity se jim zdá znásilňováním přirozeného práva, a snaží se dokázat, že za touto myšlenkou se Spojené státy pokoušejí zastřít úmysl hospodářského opanování a vykořisťování ostatního světa. Spojené národy jsou prý pouze loutkou amerických kapitalistů. To je zřejmě určitý způsob mythologie, vyvolaný vzájemným izolacionismem, který by mohl však být odstraněn osobní výměnou názorů v atmosféře vzájemného porozumění.

Spojené státy vyrábějí v dostatečném množství všechny důležité průmyslové výrobky a požívajíny a mají také všechny důležité suroviny. Věří houževnatě v soukromé podnikání a nemohou proto udržet v rovnováze kupní sílu s výrobní kapacitou. Proto hrozí vždy nebezpečí nezaměstnanosti, a proto jsou Spojené státy nuceny zvyšovat svůj vývoz. Tento však není vyrovnán přiměřeným dovozem, protože tím by byla postižena vlastní výroba. Proto se také nahromadila většina zlata ve Spojených státech z platů ciziny. Avšak toto zlato

není politické zlo. Nebezpečí vyrůstá teprve z půjček, které musí Spojené státy poskytnout všem státům, do kterých chtějí vyvážet. Není možnosti splatit tyto půjčky, a prakticky je můžeme považovat za dary, jichž lze užívat jako zbraně v aréne mocenské politiky. To je skutečně nebezpečí; ale nevytvářejí se podobná nebezpečí za nynějších mezinárodních poměrů tím, že můžeme změnit každý objev našeho ducha a každou hmotnou hodnotu ve zbraně? Mocenská politika vede nezbytně dříve nebo později k válce, a dnes by znamenala válka hromadné ničení, jehož meze ani neznáme.

Světovláda

„Je skutečně nezbytné, abychom jeden druhého ničili tak, že by nic potřebného po něm nezbylo, jen pro vašeň a zděděné zvyky? Není pravda, že všechny kontroverze a rozdíly v názorech, které se vyskytly v naší neobvyklé výměně dopisů, jsou bezvýznamné nepatrnosti v poměru k nebezpečí, v němž vezíme?“

„Lpíme-li nadále na pojmu neomezené suverenity, vyhrazuje si každá země právo vyřizovatí svoje záležitosti válečnými prostředky. Takový postoj ovládne nenáhle celý veřejný život a otráví mládež mnohem dříve, než se katastrofa na nás zřítí. Nesmíme to však připustit, dokud nám zbude troška klidné mysli a lidského citu. Jediné to bylo v mé mysli, když jsem podporoval myšlenku „světovlády“, bez ohledu na to, nač jiní mysli, když pracovali za stejným cílem. Zastávám tuto myšlenku, protože jsem přesvědčen, že není jiné cesty vyloučit nejstrašnější nebezpečí, které hrozí člověku. Jsem si jist, že jste přesvědčeni o poctivosti a upřímnosti, jež jsem věnoval tomuto dopisu, a věřím, že jej přijmete ve stejném duchu.“

do ba a lid é

Jan J. Lorenc

Osvobození Prahy 1945

II.

Ve válce šlo Spojencům o to, úplně rozdrtit nepřítele a přinutit ho k bezpodmínečné kapitulaci. Bylo důležité dosíci vítězství co nejdříve a na všech frontách. Ve válečném úsilí byl hlavním činitelem čas, nikoliv místo, a stalo se tedy jen shodou okolností, že boje skončily na území Československa.

Na straně Spojenců válčili také českoslovenští zahraniční vojáci a tēm naopak velmi záleželo na tom, kde vybojují poslední bitvy. Úkol měli všichni Spojenci stejný — porazit nepřítele. V myslích našich zahraničních vojáků se to však formulovalo slovy: osvobodit Československo. Ti na východě měli štěstí — postupovali s Rudou armádou. Ti na západě byli rozkazem zakletí u severofrancouzského přístavu Dunkerque, který měli v rukou Němci pod velením admirála Frisiuse. Velitel čs. obrněné brigády se marně snažil dosáhnout povolení k tomu, aby se se svou jednotkou mohl připojit k americkým vojskům, postupujícím k čs. hranicím.

Než se tím budeme zabývat, skloňme se ke svému přehlednému obrázku a podívejme se zblízka na zapomenutou frontu u Dunkerque. Ještě 11. dubna 1945 tam došlo k velkému boji, když 3. prapor útočil na proslulou továrnu Vanherseck. Proč se raději nebil o nějaký, třeba mnohem menší cíl někde u západních hranic Čech? Bylo jen málo těch, kteří se mohli rozjet na východ před likvidací Dunkerque. Jedním z nich byl rotný Zdeněk Václavík, který o tom píše:*)

Český novinář o své cestě z Dunkerque do Chebu

„Byl jsem přemístěn do redakce vojenského deníku „Naše noviny“. Dny u Dunkerque se krátily. Čas se nakláněl

*) V knize „Jediná hvězda — domov“.

k vítězství. Z front přicházely nejlepší zprávy. Vojska generála Pattona u československých hranic.

A co my? Pojedeme?

Otazník. Voják slouží a poslouchá rozkazy velitelů. Velitelé pak poslouchají rozkazy vyšších velitelů.

Bylo rozhodnuto, že zůstaneme v úseku kolem Dunkerque až do chvíle, kdy město bude dobyto nebo kdy se Němci vzdají. Rozhodl tak náš nejvyšší velitel, generál Montgomery. Snad i on dostal odněkud rozkazy...

Vojska generála Pattona v Mariánských Lázních!

A v posádkách kolem Dunkerque nastupovali Čechoslováci do stráží, střežili v úseku, týden tam, týden vzadu. Dělostřelctvo dále bilo do pevnosti Dunkerque a Němci dále odpovídali. Ještě v těch dnech jsme měli svoje ztráty. Hrbítov v Bourbourg se zvětšil o řadu křížů a nemocnice v St. Omer přijala další raněné. Jaké ironie osudu. Právě tehdy sbírali Američané svoje raněné a mrtvé v ulicích Mariánských Lázní.

Brigádní filmař jede za Pattonem domů. Jede se svým řidičem a ve voze je ještě místo pro jednoho člověka z „Našich novin“. Rychle se rozhodnout, kdo pojedede s sebou, zítra se vyjíždí, času není nazbyt.

Debaty. Každý má deset důvodů, proč právě on musí na tuto nejdelší a nejkrásnější cestu — domů. Našel jsem důvodů jedenáct. Vylhal jsem je. »Dobře«, řekli, »pojedeš tedy ty.«

Byly to tři dny šílené jízdy rozbitým Německem. Nezapomínám se o poražené Německo. Jeli jsme přece domů, do Čech.

Na obzoru se objevily namodralé, pastelové obrysy vzdálených hor. »To jsou české hory,« řekl Mirek, 26. dubna 1945 jsme se octli v Chebu po boku amerických vojáků, kteří právě vstupovali do města.

A zde jsme stáli, připraveni k cestě domů k svým rodinám, najdeme-li je ještě. Kolem velitelství nastal ruch, spojky běhají sem a tam. Zeptali jsme se amerického osvětového důstojníka, který se s námi dal do hovoru:

»Myslíte, že se ještě dnes dostaneme do Chebu?«

»Zdá se, že ano. Uvidíme.«

»A myslíte, že bychom ještě dnes mohli pokračovat dále?«

Zadával se na nás nechápavě. »Dnes? Dále? Proč bychom ještě dnes, na noc, měli postupovat dále? Obsadíme Cheb až k večeru, a to bude nejvyšší čas k zajištění komunikací a k vyčištění města. Dále se bude postupovat až zítra.«

Všiml si, že po těchto slovech nastalo náhlé ticho. Porozuměl. »Chápu vás, chtěli byste být co nejdříve doma. Ale jste přece vojáci a zajisté pochopíte, že není možno pokračovat v útoku během noci, obzvláště za takovýchto podmínek. Viděli jste přece Němce. Ostatně znáte je. Chovají se na pohled slušně, ale nikdy nepoznáte, co mají v úmyslu. Však se dočkáte. Do Prahy není daleko. Tři, nanejvýš čtyři dny nám to potrvá.«

Začátek útoku na město. Odpoledne 26. dubna 1945. Důležitou datum. Tím důležitější, že za několik dnů budeme červenou tužkou zatrhávat v kalendáři den osvobození Prahy. Tanky, které zde hřmotí, připraveny k odjezdu, tyto hory železa, jež dovedou chrlit oheň a zkázu, tanky, které za sebou mají dlouhou cestu od francouzského pobřeží až sem, do středu Evropy, vyrazí k útoku a zdolají poslední kus cesty, jež je dělí od slavného dne konečného vítězství.

Bylo to všechno tak rychlé, že jsme nestačili pozorovat. Malý odpor v městě zlikvidován, několik desítek Němců zajato, ostatní prchli. To, co před námi z Chebu ustoupilo, nebylo lze nazývat normální armádou. Máme radost. Není-li odporu, můžeme být v Praze skutečně za tři dny.

Večer jsme se na velitelství pluku dověděli, že byly vydány rozkazy k zastavení dalšího postupu. To byla sprcha.

»Proč nepojedeme dále?« ptali jsme se velitele pluku.

Pokřčil rameny, jako by chtěl naznačit, že za nic nemůže. »Nevím, já z toho také radost nemám. Jsou zde ještě vyšší páni, než jsem já. Zeptejte se na divisi.«

Téhož večera jsem jeli na divisi. Tam nám krátce řekli, že dostali rozkaz k zastávce, a to že je důvod, proč se další postup nebude konat. Byli rozmrzení. »Snad by vám řekli něco na vyšším velitelství,« radili.

A tak jsme během dvou příštích dnů místo vítězné cesty do Prahy objížděli všechna tyřlová americká velitelství. Od velitele pluku, dlouhé kilometry dozadu až k hlavnímu stanu generála Pattona. Jeden z nás, československý důstojník, si

zjednal slyšení u pobočníka Pattonova. A tam se dověděl část trpké pravdy.

»Jsou ještě vyšší páni, než je generál Patton. A ti rozhodli, že dále nepůjdeme. Zdá se, že jsme na této frontě dobojovali.«

»Ale proč? Proč právě tady a rě o kousek dále? Jsme z Čech a tam jsou přece Němci.«

Pokřčil rameny. »Lituji, nemohu na tom nic měnit. Jste přece voják a víte, co je to rozkaz. Neslyšel jste nikdy nic o tom, že se plány v této válce dělaly v dohodě se všemi spojenci? Neslyšel jste nikdy nic o pásmech?«

»Znamená to tedy, že po šesti letech života v cizině máme na prahu Čech obrátit a jet zpátky do Francie a třeba si ještě vybrat dovolenou do Anglie a čekat, až tato válka skončí?« zněla další, poslední a trochu ironická otázka.

»Ano,« pravil pobočník klidně. »Zdá se, že to bude nejmoudřejší. A zachovejte klid. Já vím, je zde mnohých, co nechápete. Ani já to nedovedu pochopit. Ale vrchními veliteli vojáků jsou vždy politikové.«

Tak skončily naše sny o návratu do Prahy. Ještě se zde dělo mnoho významných věcí, ale ztratili jsme chuť dívat se na ně. Přijela jedna z jednotek naší samostatné brigády a převzala město Cheb. Fotografovali a filmovali jsme je při vjezdu na chebské náměstí. Potřásali jsme si s nimi rukama a přáli jsme jim vše nejlepší a hlavně mnoho klidu ve chvíli, až poznají, že »jsou ještě vyšší páni...«

Svědectví jiných novinářů

Úkolem novinářů a válečných dopisovatelů v poli je bojovat perem, nikoli zbraní, proto nepodléhají normálním vojenským předpisům. Mají volnost, pohybují se na velitelství armád a jezdí až do předních linií. Nejednou se stalo, že jeli i před linie, do Země nikoho. Začátkem května 1945, kdy americká armáda zůstala stát v Karlových Varech a v Plzni a kdy v Chebu skončila cesta Zdeňka Václavíka, rozjeli se do Prahy dva američtí novináři. Prvním byl dopisovatel tiskové agentury Overseas News Agency redaktor Meyer Levin. Druhým byl válečný dopisovatel jednoho z největších amerických listů The New York Herald Tribune redaktor Russel Hill. Poslyšme nejdříve, co o své cestě do Prahy vypravuje Russel Hill:

Americký novinář o Praze v revoluci

»Ke konci války jsem jezdil s I. obrněnou divisí, která v rámci 3. americké armády dorazila začátkem května do Chebu a chystala se vyrazit na Prahu. Byl jsem takřka stále na velitelství divise a mohu tvrdit, že se tam nevědělo o žádném demarkačním nebo podobném čáře, na které bychom se museli zastavit. Nevím ovšem, zda a co si politikové dohodli o zonách a okupačních oblastech, ale vím, že pro vojenské operace platila jen jedna zásada, která však tehdy nepřicházela v úvahu: za bojové akce by bylo třeba z velmi prostých vojenských důvodů zabránit, aby americká a sovětská vojska na sebe narazila nebo se dokonce proloupla, protože by vznikl chaos na komunikacích a podobně. Jedinou naší snahou tedy bylo postupovat. To se nám celkem dařilo, ale směrem na Karlovy Vary jsme museli značně zpomalit pro houževnatý odpor Němců.«

Byli jsme všichni velmi překvapeni, když na velitelství divise v Chebu přišla zpráva od SHAEF, která nařizovala okamžitě zastavit postup a zajistit dobyté území. A v devět hodin ráno dne 7. května přišla další zpráva, že Němci podepsali v Reměši kapitulaci, že se nemá zbytečně bojovat, plynout tak životy ještě teď, když už je prakticky po všem, a že zítra minutu po půlnoci se zastaví palba. Potom přišla ještě jedna zpráva, ale tentokrát od Němců, že se nám chce vzdát celý sbor (dvě či tři divise).

Tož mně se nechtělo zůstat sedět v Chebu a velmi jsem si přál podívat se na revoluci v Praze. Jelikož dopravní prostředek se jednomu samotnému novináři nepůjčuje, smluvil jsem se s dvěma britskými korespondenty a dostali jsme jeep. Pak jsme zjistili, že máme rozdílné plány, ale já jsem měl štěstí: jedno neznámé děvče od našeho Červeného kříže mi půjčilo svůj volkswagen, který se mi, bohužel, nepodařilo později vrátit.

Vyjel jsem směrem na Karlovy Vary a po cestě jsem míjel spoustu našich tanků. Najednou tam již nebyly a já jsem pokračoval velmi opatrně. Přijel jsem tak až do města a přes-tože bylo jasné vidět, jak jsou Němci demoralizováni (někteří

dokonce chodili po ulici dětyčaty, byl jsem velmi rád, že měli rozkaz nestřílet Američany. Byl to divný pocit — sám uprostřed tolika ozbrojených nepřátel — a oddechl jsem si teprve, když se mě ujal německý policista na motocyklu a vyvedl mě z města. Tam jsem zastavil auto, ve kterém seděl německý důstojník. Přinutil jsem ho, aby mi vydal písemný rozkaz, který někam vezl a ve kterém stálo asi toto: V 18 hodin dne 6. května přestaňte klást odpor Američanům. Sporádaně ustupte na severovýchod. Zajistíte hranice Sudetského území proti českým partyzánům.

Cesta do Prahy

Jel jsem dál a zanedlouho jsem dorazil na rozhraní mezi »Sudety« a »Protektorátem«: přes cestu byla spuštěna závořa, u níž stálo pól tuctu německých vojáků. Odzbrojil jsem je (hlavně jsem dbal, aby odevzdali Lugerky) a ptal jsem se, zda na druhé straně jsou také němečtí vojáci. Řekli mi, že ne, že jsou tam jen čeští partyzáni, kteří by ale po mně mohli střílet, protože jedu v německém autě. Sejmul jsem tedy s jednoho domu bílou vlajku, na kterou jsem tyčinkou na rty a modrou tužkou nakreslil americké pruhy a hvězdy. Vztýčil jsem ji na autě a jel jsem dále.

Po chvíli mě zastavil chlapík, jenž o sobě tvrdil, že je »ukrajinský partyzán«, který tam byl před časem shozen s padákem. Byl to asi vlasovec. Vyhověl jsem mu.

Asi po tisíci yardech jsem narazil na skupinu partyzánů, kteří na mě mířili puškami, ale když viděli, že jsem Američan, div mě neobjali, vypytaali se mě a byli velmi přátelští. Další partyzáni, kteří se o mém příjezdu zpravovali telefonem, jsem potkával skoro každou míli. Všichni se mnou chtěli hovořit nejen o situaci, ale o všem možném. Někteří mě varovali před ozbrojenými SS-many nablízku, ale žádné jsem neviděl, ani když jsem je hledal, chtěje jim ukázat rozkaz k zastavení palby a »ústupu na severovýchod«. Na cestě ku Praze jsem se pak setkal s českým generálem v uniformě, který mě očekával na silnici (byl o mém příjezdu uvědoměn telefonicky). Nabídl se, že mě doprovodí do Prahy, což jsem rád přijal, neboť jsem pak mohl pokračovat v cestě bez velkého zdržování. Zastavili jsme na jakémsi vršku před Prahou, odkud jsme viděli město. Na několika místech hořelo a byla slyšet palba. Ukázalo se, že v těchto místech nemůžeme vjet do Prahy a zajeli jsme tedy na její jižní okraj, kde mě pan generál opustil.

Pokračoval jsem v jízdě a na okraji města jsem byl zastaven důstojníkem v německé uniformě, který mě vyzval, abych s ním šel na jeho velitelství. Na mou otázku odpověděl, že je z Vlasovovy armády. Odmítl jsem ho následovat s tím, že se musím dostat na velitelství českých partyzánů. Ujal se mě jeden Čech s autem a jel přede mnou, zatím co druhý Čech seděl vedle mě a dával na mě pozor. Byl již večer, museli jsme projíždět mnoha barikádami a postupovali jsme proto velmi pomalu. Nejmohutnější dojem, který jsem v Praze tehdy získal, byly právě ony barikády.

Na velitelství partyzánů

Velitelství partyzánů se nalézalo ve sklepě velké budovy. Bylo jen několik bloků vzdáleno od fronty. Setkal jsem se s tamějším velitelem, předsedou národního výboru a jeho zástupcem. Byl tam též gen. Syrový s páskou přes oko, jediný, o kterém jsem před tím již slyšel. Zdálo se, že zastává jakési vysoké postavení a podle toho, jak se choval a jak se ostatní chovali k němu, byl jistě nějakým velitelem. Nezdálo se, že by ho přítomní partyzáni považovali za kolaboranta s Němci. Ukázali mi výtisky prvních svobodných novin. Když jsem jim ukázal onen německý rozkaz o zastavení palby, řekli, že pro ně nemá velkou cenu, ale vyzvali mě, abych s ním jel na druhou stranu k německým jednotkám a odevzdal jim jej.

Právě v ten čas přišli na velitelství dva britští parašutisté v polních uniformách a britských parašutistických přilbách. Na mou překvapenou otázku odpověděli, že byli po seskoku zajati vlasovci, kteří však později přešli od Němců na druhou stranu a nyní bojují proti nim. Řekli, že mají rozkaz mě požádat, abych s nimi šel k plukovníkovi, který velel jednotce vlasovců. Odpověděl jsem jim, že onen plukovník musí přijít za mnou, chce-li se mnou mluvit. Pokračoval jsem v psaní zprávy pro svůj list, a když jsem dokončil stránku, dal jsem jí předsedovi národního výboru k cenzuře. Zatím přišel dotyčný plukovník Vlasovovy armády. Byl stár třicet až čtyřicet let a měl německou uniformu. Řekl, že by býval mnohem raději, kdybych já byl přišel za ním, protože čeští partyzáni rozhodně nejsou s vlasovci v nejlepší shodě. Vyhledal mě proto, aby vyzvěděl, co by se s vlasovci stalo,

kdyby přešli k Američanům, eventuálně se jim vzdali. Řekli jsem mu, že jsem válečný dopisovatel a nemohu vědět, co by s nimi americká armáda udělala; předpokládám však, že by byli zajati a odevzdáni Rusům, kteří by s nimi potom jednali podle svého uznání. Tím byl plukovník značně zaražen a namítal, že vlasovci sice bojovali proti komunistickému Sovětskému svazu, ale nikdy proti Američanům. Na to jsem mu vysvětlil, že je jen jedna válka s dvěma protivnými stranami, a kdokoliv bojuje proti kterémukoliv spojenci Američanů, bojuje též proti Američanům samým. Ptal jsem se, o jaký počet vlasovců jde. Pan plukovník se rozčílil a hodlal mi snad i nadávat. Poslal jsem ho k čertu a pokračoval jsem v psaní své zprávy, která měla být odeslána pražským rozhlasem. Ukázalo se však, že radio přestane ve dvě hodiny ráno vysílat a začne znovu až v pět. Mohl jsem tedy s psaním počkat.

Hlášení o amerických tancích před Prahou

Celý večer i v noci přicházela na partyzánské velitelství, kde jsem byl, hlášení o amerických tancích, které postupují ku Praze. Kolem půlnoci se na velitelství opravdu objevilo několik vyšších amerických důstojníků, kteří přijeli vyzvat Němce v Praze, aby přestali bojovat, protože již byla podepsána kapitulace. Nemluvil jsem s nimi, a proto jsem se dozvěděl teprve později, že to byli důstojníci ze SHAEF, kteří přijeli do Prahy v obrněných autech v noci ze 7. na 8. května. A jelikož oni jeli vyjednávat s Němci, nemusel jsem jet já.

V úterý 8. května mně Češi ukázali svá postavení a stanoviště, a celé dopoledne jsem za jejich doprovodu projížděl autem po Praze (kudy to šlo) a obhlížel situaci. Němci měli Hradčany, jinak byla většina města v našich rukou. Tu a tam se střílelo, ale žádné těžké boje nebyly. Vlasovci se začali stahovat směrem k Američanům; viděli jsme jejich konvoje, složené většinou z vozů, tažených koňmi.

Opoledne jsem se rozhodl, že se vrátím ke své jednotce, napíši zprávu tam a dám ji regulérně přehlednout americkým vojenským cenzorem. Pražské radio nebylo stejně v provozu a mohl bych snad i mít nepřijemnosti, ježto naši činitelé nemuseli uznat českou cenzuru. Naložil jsem tedy ony dva britské parašutisty, kteří se tak vraceli ze zajetí, a jel jsem do Plzně. Chtěl jsem se tam hlavně informovat o oněch obrněných autech a amerických důstojnících, které jsem viděl v Praze a o kterých jsem se mylně domníval, že patří k 16. obrněné divisi. V Plzni jsem šel za velícím generálem této jednotky, a ten mi řekl, že žádné tanky ani obrněné vozy do Prahy neposílá. Podal jsem ještě hlášení na 2. oddělení (zpravodajské), a chtěl jsem pokračovat na cestě do Výmaru ke své jednotce. Velitel 16. obrněné divise si však přál, abych podal hlášení též 2. oddělení V. sboru, protože to, co jsem viděl v Praze, považoval za důležité. Dal mi k dispozici letadlo, abych se do Výmaru dostal rychleji. Hlášení jsem podal, mluvil jsem též s velitelem V. sboru gen. Hübnerem, a pak jsem odletěl do Výmaru. Zpráva, kterou jsem tam napsal, byla otištěna v New York Herald Tribune dne 9. května 1945.

Redaktor Meyer Levin jezdil s 3. americkou armádou, a s 4. obrněnou divisi XI. sboru se dostal do Plzně. Vyrazil odtamtud opoledne v neděli 6. května a zamířil přes Prahu do Terezína, o kterém hodlal napsat velkou reportáž. O své cestě z Plzně do Prahy vypravuje, kterak ho v každé vesnici vítali a řekli mu, že až do příští vesnice lze jeti bez nebezpečí, jak asi na půl cestě se setkal s vlasovci, kteří dychtivě pochodovali směrem k Američanům, a jak všude Češi sháněli zbraně a dopravní prostředky, aby mohli jeti na pomoc Praze. Když ve svém jeepu, opatřeném vypůjčenou, narychlo sešitou americkou vlajkou, dojel v doprovodu jakéhosi chlapce do Prahy, neviděl žádné boje a slyšel jen řídkou palbu. Dostal se až na Národní třídu. Tam před jednou budovou stály dva tančíky, podle čehož usoudil, že v ní musí být partyzánské velitelství. Zašel tam, a později byl pasáží nějakého biografa odveden do postranní ulice, kde bylo stanoviště kulometu, který občas střílel. Všiml si kouře, který prý vycházel z hořící Staroměstské radnice, zdržel se celkem asi dvě hodiny a pokračoval v cestě. Pro nás je zajímavý zvláště tento úsek jeho vyprávění:

»Z Plzně na Prahu vyrazila tanková jednotka, již velel plukovník Crayton Abrahams. Je to statný, přes šest stop

vysoký chlapík, působící mohutným dojmem, a je to též jeden z nejčastěji vyznamenávaných amerických důstojníků. Málokdo si svá vyznamenání zasloužil více; měl za sebou skvělé vojenské úspěchy. Byl odvážný a schopný, a jeho jedinou snahou bylo zničit co nejvíce Němců. Snad k tomu přispívalo i to, že byl židem. Říkalo se o něm, že sám vydá za celou armádu.

Mluvil jsem s tímto důstojníkem, když dostal rozkaz zastavit postup na Prahu. Byl tím opravdu vzrušen a rozčilen. Láteřil, kousal si nehty a přísahal, že by mohl být v Praze za dvě hodiny. Jeho vojáci rovněž neměli žádné jiné přání, než vyhovět prosbám a vyzvám Čechů a hnát se do Prahy. Američtí vojáci nemusí poslouchat rozkazy slepě, ale poslouchat musí. A rozkaz, který přišel shora, zněl jednoznačně: Zastavit postup. Zastavili tedy a divili se, proč a jak ti »vyšocí páni« došli k takovému rozhodnutí...

Velitel americké »jednotky« v Berouně o svém poslání

V hlavním městě republiky vřela revoluce. Pražská rozhlasová stanice padla do rukou povstalců a vysílala volání o pomoc. Potom najednou začla vysílat zprávy, že americká armáda postupuje ku Praze a některé její jednotky že jsou již v Berouně. Co to bylo za jednotky? Kdo jim velel? Stopa vedě k majorovi americké armády Charlesu K a t e k o v i. Slysme, co o tom říká:

»Byl jsem u 3. armády v V. oddělení jako repatriční důstojník. Mým úkolem bylo shromažďovat v repatričních střediscích čs. občany, které konec války zastihl v Německu — buď jako vězňe v koncentračních táborech nebo na nucených pracích a pod. Později jsem měl též za úkol se podobným způsobem postarat o Američany a Angličany (o Angličany proto, že ve střední Evropě žádná britská repatriční skupina nepůsobila), kteří uvízli v Československu — hlavně jako váleční zajatci.

Začátkem května 1945 jsem byl v Chebu, kde jsem s pomocí majora Sítky, velitele čs. symbolické jednotky u 3. armády, zřídil v tamních kasárnách jedno z našich repatričních středisek. 5. května přišly na velitelství 3. armády rozkazy, že se máme připravit k dalšímu postupu. Domníval jsem se, že hlavní nápor bude veden přes Plzeň směrem na Prahu, a proto jsem se se čtyřmi muži, dvěma jeepy a jedním autem vydal napříč krajinou z Chebu do Plzně. Dne 7. května dopoledne jsme se dostali do Rokycan, a jak nám řekli místní občané, byli jsme prvními Američany, kteří tam přijeli.

Tanky před Prahou

Jeli jsme do Zdic. Tam nám řekli, že před námi směrem ku Praze jsou dva americké tanky. Rozjel jsem se za nimi, a za Královým Dvorem u Berouna jsem je dohonil — ale byl to jen jeden tank a jedno obrněné auto. Tanku velel mladý četař, který mi řekl, že má rozkaz jeti do Prahy — ne s bojovým úkolem, ale jako velitel vyprošťovacího družstva mechaniků. Jak se sem dostali? Někde něco spravovali a pak v domněnku, že vojska postupují z Plzně na Prahu, si je chtěli nadjeti a vydali se napříč krajinou. Řekl jsem, že pojedeme za nimi, ale sotva jsme urazili sto metrů, tank se zastavil. Četař se rozhodl, že za dané situace nemůže jeti dále, když má svou jednotku bůhvídko v zradu. Zatím nás však dohonil jeep 16. obrněné divise s dvěma podporučíky, kteří měli za úkol tank a obrněné auto nalézt a přivést zpátky do Plzně. Prošli mě, abych se vrátil s nimi a pomohl působit na velitele, aby vyrazil na Prahu a přispěl k jejímu osvobození. Celá jednotka, říkali, si nepřeje nic jiného, ale přestože mají čtyřadvacetihodinovou zvýšenou pohotovost, nesmějí se z nějakého důvodu hnout z Plzně. Odmítl jsem jeti s nimi, a proto se vydali sami na zpáteční cestu.

Pokračoval jsem se svými lidmi v jízdě. Zakrátko jsme potkali dva americké kapitány, příjíždějící z Prahy. Byli to vojenští fotografové ze SHAEF, kteří jeli do Prahy, aby fotografovali osvobození města Američany. Když však Američané nepřicházeli, rozjeli se do Plzně pro rozkazy. Teď se ale rozhodli, že pojedou za mnou, dovolím-li to. Skutečně mě pár set metrů následovali, ale pak se zřejmě rozmysleli, otočili jeep a pokračovali ve své cestě do Plzně.

Američané v Berouně: 5 lidí

Dorazili jsme do Berouna, který byl zaplaven vlasovci. I silnice na Prahu jimi byla přeplněna. Nechápal jsem to a

myslel jsem si, že je zřejmě již konec války, a že vlasovci se přicházejí vzdát. Místní Češi mně však řekli, že vlasovci bojují na naší straně a že boje ještě trvají. Generál Vlasov prý si zřídil velitelství v blízkých Suchomastech. Vyzádal jsem si, abych o něm každou hodinu dostával zprávy, a poslal jsem dva své vojáky do Plzně hlásit situaci. Na četnické stanici v Berouně jsem dostal přidělenou vilu, kde jsem přechodně rozbil svůj hlavní stan.

Zanedlouho jsem slyšel pražské radio hlásit, že americké jednotky již dosáhly Berouna. To mě udivilo, poněvadž jedinou jednotkou v Berouně jsem byl já a moji čtyři muži. A my jsme ovšem nebyli bojovou jednotkou, a měli jsme jen poboční zbraně — naším úkolem byla repatriace. Z Plzně na Prahu nevyjela žádná jednotka ani později — to vím zcela určitě, protože jsem nejméně dvakrát denně posílal dva své vojáky do Plzně s hlášením a ti se nikdy se žádnou americkou jednotkou na cestě nesetkali.

V úterý večer ke mně přišla delegace čtyř mužů z Prahy, vedená kapitanem Kudrnáčem. Žádali jménem pražských povstalců, abych se svou jednotkou jel do Prahy pomoci v boji. Když jsem jim vysvětlil, jak se věci mají, chtěli alespoň, abych s nimi jel do Plzně a tam jim pomohl intervenovat u amerického velitele. To jsem učinil.

Následujícího jitra jsem dostal z Prahy písemný příkaz od generála Kutlvašra, který mě rovněž vyzval, abych »se svou jednotkou« přijel na pomoc Praze. Dopis byl adresován přímo mně, což se později vysvětlilo takto: Když jsem odjížděl z Chebu do Plzně, odjeli dva moji podřízení por. Taub a por. Fodor, přímo přes Karlovy Vary do Prahy. Tam vešli ve styk se šéft. Nechanským a národním radou, a od nich se také gen. Kutlvašr dověděl mé jméno.

Ještě jiný americký důstojník v Praze

Dne 8. května se mi stala příhoda, která snad také stojí za zmínku. Jel jsem ve svém autě po Berouně, když tu náhle po uliční tlapce začly vyvolávat, že od Prahy přijíždí nějaké vozidlo se střílejšími Němci. Bylo to však pět neozbrojených Čechů a na zadním sedadle auta seděl kapitan americké armády. Ptal jsem se ho, co s ním je. »Se mnou je to zlé, pane majore,« povídal opilym hlasem. »Já jsem večera se svými novými českými přáteli oslavoval konec války v Plzni, a když jsem se dnes ráno probudil, byl jsem v Praze. A tam konec války rozhodně ještě není. Ať jsem proklet, jestli vím, jak jsem se tam dostal.«

Dne 9. května jsem se z Berouna vypravil zpátky do Plzně. Celá pravá strana silnice byla zaplněna německými vojáky, kteří se šli vzdát Američanům. Asi na půl cesty jsem viděl průzkumné americké letadlo Piper Cub letět nad námi. Zamával jsem na pilota, který na to přistál vedle silnice. Na moji výslovnou otázku mi řekl, že naše jednotky jsou až v Plzni a že žádná z nich na Prahu nevyjela. Pokračoval jsem tedy v cestě, ale od Holoubkova byly již obě strany silnice zaplněny vlasovci, takže jsem se musil vrátit.

Ano, tvrdím, že žádná americká jednotka v plzeňském sektoru nepřekročila demarkační čáru. Některé útvary byly ovšem až za okrajem města, ale to nelze nazvat překročením čáry. Rozkaz, že se 3. armáda musí zastavit v Plzni, se na mě nevztahoval, jelikož jsem podléhal přímo SHAEF a měl jsem zvláštní úkoly. A já a moji čtyři podřízení jsme byli jedinou americkou »jednotkou«, která byla v době pražské revoluce v Berouně.

Američané na čs. hranicích

Demarkační čára je myšlenou linií, stejně jako na př. státní hranice, avšak na rozdíl od státní hranice nebývá vždy přesně vytyčena, zvláště v prvních dnech po jejím stanovení. Určí-li se na př., že armáda zastaví svůj postup na čáře Karlovy Vary—Plzeň, neznamená to zastavení na čáře, spojující radhůžní věže obou těchto měst, a žádná skupina vyměřovačů není vyslána napřed, aby vytyčila linii pomocí kolíků v zemi. Americká vojska dostala rozkaz zastavit postup v Plzni. Z vojenského hlediska je samozřejmě, že po dobytí města se zajistila nejen předemnutými jednotkami, ale i průzkumem (t. j. hlídkovou činností, prováděnou malými jednotkami před valným vojem — viz na př. letadélko, o němž se zmínil mjr. Katek). Na území Čech se toto zajišťování muselo provádět i po podepsání příměří, tedy i po konci války, neboť některé německé jednotky nevezly kapitulaci na vědomí a bojo-

valy do posledního okamžiku. Vojenská akce končí až tehdy, když je »situace konsolidována«. V našem případě to bylo, když Rudá armáda postoupila až k demarkační čáře a tato čára byla přesně vytyčena.

O tom, jak americká armáda vstoupila na čs. území, píše generál George (Blood and Guts) Patton, velitel 3. armády, ve své knize »War as I knew it« (»Válka, jak jsem ji znal«). Jsou to Pattonovy zápisky, poznámky a neoficiální deník, psaný jeho obvyklým temperamentním a přímočarým způsobem, který mu vynesl přezdívku »Krev a pára«, či »Krev a lvi srdce«. V osmé kapitole se zmiňuje, že 3. května 1945 učinil určitá opatření »pro případ operací v Československu«, což svědčí o tom, že vstup do ČSR nepovažoval za přirozený, ale pouze za možný — snad kdyby došlo k nějakým změnám v rozkazech, které měl — a pokračuje:

Generál Patton o svém tažení do Čech

»Dne 4. května překročila 11. obrněná divise severojižní čáru, jdoucí Lincem, a nezbývalo tedy mnoho do setkání s Rusy. 90. divise, 5. divise a 2. jezdecká skupina (velitel plk. C. H. Reed) zajistily z iniciativy gen. Irwina horské přechody do Československa, takže v případě, že bychom měli útočit na Prahu, byli bychom za průsmyky dříve, než by tam na nás někdo mohl střílet.

V. sbor První armády pod velením gen. Huebnera byl přeřazen do 3. armády. To z nás učinilo silnější jednotku, než jakou jsme kdy byli — měli jsme osmnáct divisí, čili něco přes 540.000 mužů.

V 19.30 hodin mě zavolal gen. Bradley (ze SHAEF) a řekl, že máme zelené světlo pro útok na Československo, a chtěl vědět, kdy s tím mohu začít. Rekl jsem mu, že příští ráno. Zdál se nedůvěřivým, ale jelikož jsme na sebe byli celkem zvyklí, uvěřil mi.

Zavolal jsem ihned V. sbor a nařídil mu, aby vyrazil spolu s 1. pěší divisí (pod velením gen. Clifta Andrusa), 2. pěší divisí a 16. obrněnou divisí. Nařídil jsem také XII. sboru, aby spustil útok podle plánu, Generál Gay, který je obdařen šestým smyslem, nařídil u 16. obrněné pohotovost už odpoledne, protože měl pocit, že se něco zběhne. Moc jsme si přáli, aby si 16. obrněná také zabojovala, než skončí válka, a ona si nepřála nic jiného.

Oba sbory vyrazily 5. května mezi osmou a desátou ráno. U V. sboru byla 97. a 2. pěší divise a část 16. obrněné. 9. divise se měla přidat k útoku 6. května, stejně jako část 1. obrněné divise.

Měl jsem rozkazy od Bradleye, které jsem také sdělil oběma sborům, že valný voj nesmí postoupit za čáru, vedoucí Plzní ze severozápadu na jihovýchod, ale mohli jsme a měli jsme pilně provádět průzkum směrem ku Praze.

XII. sbor vyrazil s 90. a 5. divisí a spolu s 11. obrněnou a 26. divisí dobyl Lince, načež tyto dvě naposled zmíněné di-

*) Dne 5. května 1945 byl V. sbor (velitel gen. C. R. Huebner) přidělen 3. armádě.

Asi v půl sedmé večer seděl generál Huebner u večere, když k němu přišel velitel jeho plánovacího oddělení s rozkazem, že se jeho jednotka přearčuje k 3. armádě. Gen. Huebner řekl: »No, dávám si asi tak dvanáct hodin, než zavolá generál Patton, a řekne nám, abychom provedli nějaký útok.« Polévka byla ještě horká, když náčelník jeho štábu byl odvolán k telefonu. Vrátil se s úsměvem na tváři a řekl: »Pane generále, chce s vámi mluvit generál Patton.« Telefonický rozhovor, jenž následoval, vypadal asi takto:

- »Haló, Húebner?«
- »Ano, pane generále. Jak se máte?«
- »Dobře. Kde jste, u čerta, byl od té doby, co jsme řádili na Sicílii?«
- »Ale, to víte, jezdili jsme po světě a dělali jsme rotyku.«
- »Jsem hrozně rád, že jste zase u mě zpátky.«
- »Já jsem také rád, že jsem zase u vás, pane generále.«
- »Chťel bych, abyste zítra ráno provedli útok na Plzeň.«
- »Rozkaz!«
- »Můžete to provést?«
- »Ano, pane generále.«
- »Výborně, tak práskněte do koní. V téhle válce nám už nezbývá moc času. Přijedu se na vás podívat. Tak sbohem.«
- »Sbohem.«

Generál Huebner se vrátil k večeri a řekl: »Tak jsem se spletl. Místo dvanácti hodin to bylo dvanáct minut. Zítra při svítání útočíme na Plzeň.«

vise byly uvolněny na sever, kde byla v akci 65. pěší divise XX. sboru.

Operace Metály

Huebner mi řekl, že až se setkám s Rusy, musím být připraven na vzájemnou výměnu metálů, praporů a osobní výstroje a výzbroje, a abych tedy raději neměl u sebe svou nejlepší pistoli a nejdražší hodinky, protože ve vyměňovacím matchi bych jistě od Rusů nedostal stejně hodnotné věci. Telefonoval jsem ihned Bradleyovi, a ptal se ho, jak mohu přidělovat metály. Dohodli jsme se takto: Každá naše divise může dát ruské divisi, s níž se setká, šest medailí za zásluhy nejnižšího stupně a šest bronzových hvězd. Sbor může sboru dát devět medailí za zásluhy a tři bronzové hvězdy; v tomto případě budou mít medaile za zásluhy důstojnický stupeň. Armáda může dát dvanáct medailí za zásluhy různých stupňů, a bude-li třeba, několik bronzových hvězd. Dali jsme se okamžitě do shánění potřebného počtu vyznamenání.

Patton chce do Prahy

Podle hlášení rozhlasu se Čechoslováci zmocnili Prahy, a já jsem byl velmi dychtivý jít jim pomoci; žádal jsem Bradleye, aby mi to povolil, ale on mou žádost zamítl. Průzkumné jednotky 3. armády však později dojely až do sousedství Prahy a dostaly se tak nejdále na východ ze všech západních sil. Třetí armáda měla též tu čest, že byla poslední západní jednotkou, která prováděla ofensivu.

Dne 6. května bylo s konečnou platností určeno, že nesmíme překročit onu čáru, vedoucí Plzní, více, než je třeba pro bezpečnostní průzkum — asi tak pět mil. Byl jsem tím velmi zarmoucen, neboť jsem se domníval, a domnívám se to stále, že jsme měli postoupit až k Vltavě a nedbat na Rusy. Teprve o týden později jsem se dověděl důvody, které byly zcela pádné a které přiměly generála Eisenhowera zastavit nás v Plzni.

Dostali jsme také rozkaz zastavit postup na jihovýchod v údolí Dunaje a stát tak dlouho, dokud s námi Rusové ne navážou styk. V 11 hodin vstoupily vedoucí prvky 16. obrněné divise (pod velením plk. C. H. Noblea) do Plzně. Přemístili jsme III. sbor k Norimberku, abychom mohli začít s okupací Bavorska podle 1. zv. Plánu zatmění (Eclipse Plan — heslo plánu pro okupaci Německa).

Dostali jsme také hlášení, že sto tisíc Bělorusů se snaží vzdát. Tito lidé byli rozhodně v pěkné šlamastice a měli s sebou řadu žen a dětí. S vojáky se zacházelo jako s válečnými zajatci, s ženami a dětmi jako se zavlčenými osobami.

Ruský plukovník v Praze

Dne 7. května jsme věděli, že válka skončí v noci z osmého na devátého. Bradley poslal úsekem V. sboru do Prahy ruského plukovníka, který měl informovat velitele německé armádní skupiny v Praze generála Schoernera o podmínkách kapitulace.

Dne 8. května v 11.30 hod. jsem se rozloučil s válečnými dopisovateli, kteří pracovali u 3. armády. Na tiskové konferenci, která předcházela, se jeden z nich zeptal: »Pane generále, proč jsme neosvobodili Prahu?« Odpověděl jsem: »Mohu vám přesně říci, proč ne.« Na to si všichni připravili své bloky a dychtivě očekávali, co řeknu. Pravil jsem: »Protože jsme měli rozkaz, že nesmíme.« Ozval se smích, ale byl zklamání... (Pokračování.)

otázky a odpovědi

Jak se na to dívají čtenáři Svobodných novin

Čtenáři Svobodných novin si vyžádali, aby v kampani, která se rozpředla kolem těchto novin, byl slyšen i jejich hlas.

Noviny, to nejsou jenom vydavatelstvo a redakce, to jsou též jejich čtenáři. Proto jsou Svobodné noviny aspoň stejně tak mluvčím nás čtenářů, naší početné obce statisíce občanů patrně všech politických stran, jako jsou tak zvaným mluvčím Sdružení kulturních organizací, a jejich hlas není

jenom hlasem tohoto Sdružení ani snad pouze hlasem jejich šéfredaktora, ale i hlasem našim. Ony mluví především z a n á s, jejich čtenáře, a piší přibližně tak, jak bychom psali my, kdybychom chtěli a mohli. Proto já, prostý čtenář Svobodných novin, prosím o slovo.

Předně musím zdůraznit, že tato polemika o tak zvané poslání Svobodných novin nás, čtenáře, naplňuje podivním. Což není zcela neobvyklé, aby noviny uveřejňovaly sáhodlouhé a tendenční projevy nesouhlasu s jejich linií? Byly by schopny podobného gesta noviny vyslovené politické, jimž nejde vůbec o diskusi a pravdu, ale o poslušné plnění politických příkazů? Dne 11. února uveřejnily Svobodné noviny projev pana profesora Dr Trávníčka. O něm chci pojednat. Snad nepochybím, shrnu-li jeho článek do dvou vět, na něž zároveň hned odpovím:

1. Není žádného organizovaného komunistického tažení proti těmto novinám, a projevy nesouhlasu komunistických intelektuálů jsou spontánní. —

My čtenáři však víme něco jiného. Což je pouhá náhoda, že právě jenom komunističtí intelektuálové (jenom intelektuálové?) prozřeli, a poznavše, jak mylná je linie Svobodných novin, spěchají odstranit nepravost, při čemž jim naprosto nevádí negativní postoj (zahalený ovšem náramně konstruktivním obalem) jejich tisku? Což může být něčím jiným než součástí plánu tato nápadně synchronická shoda, o níž je však každému nekomunistovi jasno, že pouze směřuje k odstranění jedné z hlavních bašt svobodného projevu minějí v tomto státě? Chci věřit, že pan profesor Dr Trávníček to vidí tak, jak píše. Ale my to vidíme zcela jinak, a ostatně si dovoluji níže dát prostou radu, jak tyto potíže odstranit.

2. Svobodné noviny, resp. jejich šéfredaktor, sice kritiku s vyššího hlediska, majíce kladný poměr k socialismu a k našemu státu, který o ně usluje, ale zároveň provozují jednostrannou zápornou kritiku jednotlivostí, pomíjejíce celkové klady díla, podlamují pracovní úsilí, stavějí do špatného světla dílo samo, a odvracejí od něho váhavé, křivdí těm, kdo pracují dobře a nezištně, vidí v socialismu samé stíny a žádné světlo, vytýkají jen chyby a nepřipomínají klady; jejich kritika je zásadně negativní, vědomě nebo podvědomě bořivá nebo záškodnická. —

Pomíjme hrubý rozpor, obsažený v těchto tvrzeních, podle nichž sice Svobodné noviny a p. Peroutka kritiku s vyššího hlediska a s nejlepšího úmyslem, majíce kladný poměr k socialismu a k státu (dokonce!), ale zároveň jsou zásadně negativní, vědomě či podvědomě bořivé a záškodnické. Podotkneme jenom, že takový protimluv není pro nás u komunistických intelektuálů ničím novým. Ale k věci: Kde je tu nějaký stín důkazu nebo aspoň pokusu o důkaz? Zcela jako prof. Herčík nebo poslanec Zápotocký: „Vy jste škodná. Dokazovat to nebudeme, stačí, když to tvrdíme.“ My čtenáři Svobodných novin jsme však dosud neměli nejmenší důvod pochybovat o naprosto kladném a konstruktivním postoji těchto novin a jejich šéfredaktora nejen ke státu (je vůbec důstojné dospělých lidí, se o tomhleto vážně bavit?), ale i k socialismu. A jestliže jim — aspoň někteří z nás — něco vytýkáme, není to zásadně negativní kritika, které tu vůbec není, ale náopak nedostatek tak zvané negativní kritiky, respektive její nedostatečná soustavnost, jakož i to, že je ve Svobodných novinách ještě příliš mnoho tradice bývalých Lidovek, té sladké růžové vody, jak se projevovala zejména v kursivkách, entrefilettech a podobných, méně závažných částech. Ale víme nebo tušíme, jak je dnes obtížně dělat noviny, zejména noviny, které nemají neomezené zdroje finanční a mocenské, a proto se utěšujeme, že se to časem zlepší.

Pan profesor Dr Trávníček uvádí řadu velkých zjevů našeho poválečného vývoje, jež jsou podle něho jednoznačně pozitivním pokrokem a jimž Svobodné noviny prý nevěnují dostatečnou pozornost. Připusťme k vůli diskusi, že jsou všechny tak dobré, jak to tvrdí pan profesor. Ale co jiného chtějí Svobodné noviny a pan Peroutka, než aby se toto dílo — jež zatím přece ještě není dílem, nýbrž pokusem o ně, náběhem k němu — skutečně podařilo? Vážení nespokojenci, je to náramně prosté: přičiňte se i Vy, a zejména a Vy, aby tu nebylo zbytečných a urážlivých chyb a aby se dílo podařilo, a budete moci klidně spát, neboť Svobodné noviny — budou-li skutečně tak negativní, jak je líčíte — zaniknou, nemajíce o čem psát. A tím rychleji zaniknou, čím více se budou snažit zásadně vidět chyby, kde jich není. Národ se od

nich prostě odvrátí. Ano, jestliže, kdyby... Ale my prostí lidé víme dobře, jak málo svěvolná a jak skutečně odůvodněná je jejich kritika. A dodávám — nemusí tomu ovšem nikdo věřit — že toto píše socialista.

Ve skutečnosti je tu boj o samostatnou svobodu projevu mínění. Ale my ten boj vyhraje! A to přes všechny útoky a úskoky. Řekněme si otevřeně, oč tu jde: Už to, že novinář formátu Peroutkova nemá právo vydávat noviny, ačkoli mu ústava toto právo zaručuje, a musí se dávat pod patronanci Sdružení kulturních organizací, nás čtenáře, které nikdo nebude učit loyaltitě k tomuto státu, pobuřuje. Ale je-li už tomu tak, tu snažně prosíme Sdružení a jeho jednotlivé členy: vážení pánové, ušetřte nás svých polemik a vyřídte si své spory interně, nebo chcete-li, soukromou korespondencí či rozhovorem s p. Peroutkou, proti němuž přece útočíte. Máte-li skutečně pravdivé důvody, jistě budou uznány. Ale nežádejte na nás tu obět, abychom se spokojili s průhledně tendenčními polemikami místo pozitivních informací, o něž jedině nám jde, v našich novinách, jichž rozsah je beztoho tak omezen. Vaše názory na linii těchto novin nás zajímají skutečně jaksí méně. Jistě byste se náramně podivili, kdyby někdo z nás požadoval stejně noblesní trpělivost dejme tomu od šéfredaktora Rudého práva. A chcete-li v našich novinách s nimi mermomocí polemizovat, dejte nám fakta. My si úsudek uděláme sami. Nepřisahal jsem doživotní věrnost za každou cenu ani Svobodným novinám, ani p. Peroutkovi, a oni ji od nás též neočekávají. Budete-li mít pravdu, uznáme ji sami. Nepožaduje dokonalost od těchto novin, pomíjejíce shovívavým, ba často souhlasným mlčením daleko větší nedokonalost a skutečnou destruktivnost tisku svého.

Redakci Svobodných novin (a Dneška) prosím, aby se nedala zastrašit a pokračovala v kritice a podle technických možností, jež se jistě postupně zlepší, ji zdokonalovala, ale polemiky proti těmto novinám aby už neotiskovala. K tomu ji nikdo slušný nutit nemůže.

Jsmo v jubilejním roce osmačtyřicátém, i četl jsem si trochu v Havličkově. Našel jsem mimo jiné toto: „Níže podepsaný; ačkoli nemíní a nechce vládně jenom odporovati, přece svobodu svého osobního smýšlení nikomu jinému zadati nehodlá, a samostatně bude vždy na všechno, co se ve vlasti děje, patřiti. Zase jenom budeme spoléhati sami na sebe, jsouce si sami svým milostivým protektorem, a v tomto stavu si přejeme setrvati až na věky. Vůbec ale utvrdili jsme se ve starém oumyslu svém, že nechceme nikdy s novinami svými v nějakém spojení nebo ve svazku s vládou býti, a byby byla vláda jakákoliv, třeba úplně dle smýšlení se s námi srovnávající. Národní noviny budou bohdá vždy, pokud redakce naše potrvá, věrný názvu svému, sloužiti budou jen národu, bez ohledu na všechno ostatní.“ (Proložil K. H. — Národní noviny, 30. května 1848.) A dále: „Můžeme říci, že jsme ještě nikdy neměli tolik protivníků, jako nyní, a můžeme se tím pochlubiti také proto, že jsou tito protivníci zároveň ze strany reakcionářské i destruktivní, kterýmžto dvěma stranám vždy za čest odporovati si klademe největší. Obě tyto strany považujeme za jednu, která by se mohla jedním jménem „vládychtivá“ nazvati, proto že se jim o nic jiného nejedná, než aby oni vládli v zemi bez ohledu na vůli většiny národa.“ (Proložil K. H. — Národní noviny, 22. dubna 1849.) *Moravus*

Podepsaný dlouholetý abonent S. N. žádá zdvořile, aby jeho článek byl otištěn celý beze změny, jak se nejednou stalo u statí politických, agitačně zaměřených.
J. V., Praha.

Celá desetiletí jsou Svobodné noviny československým oenikem evropské úrovně jako list nezávislý; teprve nyní, kdy jsou orgánem sdružení kulturních organizací, měly prý by být politicky usměrněny. Součtové ve stranických talárech se obírají často takovými starostmi přesto, že „politické“ deníky mají stejné možnosti jako Svobodné noviny: dávat denně dvě stránky kultury, ostatní pak objektivnímu zpravodajství. Čtete-li t. zv. stranické noviny, máte často dojem, že u nás řídí politické zájmy nízké-vážné a pudy. Proč pan prof. Herčík k nim nejozvedne svůj šlechetný hlas, aby jej hrála zásluha na zvýšení jejich světlosti a gentlemanství?

Diskutuje se o nové politické linii Svobodných novin a nastojte: nikoho z p. t. antagonistů ani nenapadne, aby si položil otázku: Co tomu řeknou čtenáři, tedy lid? Mocenský kult bere na sebe starostlivě demokratickou masku, zakrývající různé myšlenky a přání. Ani pan prof. Herčík nepočítá se skutečností, že čtenáři Svobodných novin jsou lidé, kteří si ve své vlastenecké hrdosti zachovali mravní smysl a zdravý rozum v současném světě, kde politický fanatismus zabíjí i člověka, jakým byl Gandhi. Ano, čtenáře Svobodných novin naplňuje lítostí a studem skutečnost, kam jsme dospěli.

Ve viru našich starostí, obav a vypětí všech sil jsou lidé, nemající jiného úkolu, než sbírat každé stéblo důkazu proti nepohodlnému „odpůrci“, aby strana mohla vyhlásit své anathema sit“ pro jeho některou — nespolehlivost. Ve jménu linie jak je žádáno, aby onen muž byl umlčen, zbaven existence, zkrátka vyřizen a Svobodné noviny, ztratí-li své čtenáře, případně i zastaveny... Jak známo, Ed. Bass zemřel právě v den, kdy byl v jednom listě prohlášen za reakcionáře; těžko říci, jak by se dnes vedlo Šaldovi s jeho „hrdinným zrakem“, o Karlu Čapkoví nemluvě. Co asi by soudil o „linii“ Vladislav Vančura, jehož foto r. 1936 pořídil pisatel těchto řádků na Vančurovo výslovné přání — začteného do Lidovka? Podnes vidí mnozí hlavní činnost novináře v tom, aby jiným spílal a byl loutkou strany. Proto nejvíce zla napáchají noviny tím, co zamlčují nebo co líčí nepravdivě, podle přísloví: Lže, jako když tiskne.

Jako dlouholetý čtenář vidím velké poslání Svobodných novin v jejich tradiční službě národní jednotě a uvědomování. Naše přebujelá stranicví a politické rozdíly nebudou nebezpečné, pokud budou Svobodné noviny plnit svůj úkol tak, jako dosud. Politická zášť vyčerpává, ba ubíjí naši energii: proto mají zde své místo nezávislé Svobodné noviny, kde šéfredaktor je primus inter pares. Pohřichu asi nesnášíme formát Steedů ani kritiky sebe spravedlivější. V naší politice, item hospodářské, nebojuje se rapírem ducha, spíše silou hrubých slov i skryté hrozby.

Není na škodu vzpomenout, jak se vedlo nezávislému českému novináři před sto lety. Neměl věru na ruzích ustláno. K. Havlíček nevycházel ze žalob a soudů, c. k. polic. řed. pražský upozorňoval vídeňskou vládu na každý jeho úvodník v Národních novinách. Posléze chce c. k. vláda Havlíčka i Národní noviny koupit, ale marně. K porotě s Havlíčkem do Kutné Hory přijel osobně c. k. ministr spravedlnosti Schmerling. C. k. státní návladní dr. Čermák si mu stěžuje na příliš mírný tiskový zákon. Schmerling veřejně dr. Čermáka lituje, že mu „Havlíček mnoho práce dává“ a končí: „Nedá se upříti, že Havlíček, nejužitečnější a nejnadanější politický redaktor, jest a proto velice k politování, že se s vládou srovnati nechce.“ A pak se blíží Brixen. Havlíček zůstává národním symbolem poctivosti v politice a pevnosti charakteru. (Což nelze říci o radikálu Karlu Sabinovi.)

Pan prof. Herčík po zmínce o Martanech skončil svoji repliku „o zdárném vývoji tohoto kousku země“ slovy básníka. Dovolím si pokračovati případem básníka Josefa Hory. Jeho trnitá cesta začala r. 1929 po vyloučení z KSČ a skončila dojemnými poctami až na práhu smrti. Napsal o tom knížku „Spisovatel a politika“. Uvádím z ní několik vět pro jejich časovost: „Vyznávají hubou plných sto procent toho, čemu organicky nevěří“, píše Hora na adresu kdedobřesoudruhů — „zamilovali se do abstraktního pojmu, ale živých lidí, jejich utrpení a nadějí nevidí.“ V kapitole o svobodě myšlení je zmínka: „Skutečný intelektuál, jenž myslí poctivě, nemůže mlčet, když vidí, jak se myšlenka, pro kterou pracoval, stává kořistí tupců, dětinských fanatiků a mazaných politiků ze řemesla“. O těch, kteří vyloučili „sedm spisovatelských zrádců, kteří nestojí ani za plávnutí“, básník píše: „Vymycují ducha kritiky všemi jim dosažitelnými prostředky“ — „znásilnité lidi tupé a zbabělé, ale lidi rozumné a hodnotné můžete jen přesvědčit“. Závěrem verš z knížky Josefa Hory:

Spíš poslouchajte těch, kdo vás káří
a nad vaší malostí zoufají —
neb oni jen vedou vás k neznámé záři,
kde zástupy k moudrosti stoupají.

Dočetl jsem starostlivý článek prof. dr. Herčíka a naslouchám z rozhlasu projevu čs. ministra na thema: Slušné volby. Začíná slovy: „Jak mohou být volby slušné? To je přece nesmysl!“ Mlčte a skloňte hlavu před úctyhodnou hloubkou takových a podobných myšlenek a argumentů. V So-

větském svazu jsou politické funkce bez výhod a širších práv; zato u nás komu Bůh dal politickou moc, dal i nadšené stoupence ve straně, v novinách i rozhlase: o svatozář pak je postaráno. — Neznám osobně šéfredaktora Ferdinanda Peroutku, tím jsem si však jist, že v budoucnu „každé jeho slovo bude vážit tunu národního majetku“; ročníky „Přítomnosti“ budou po stu letech breviářem Masarykových idejí; z jeho díla naučí se celé generace myslet, vidět a cítit; je školou světovosti, t. j. autokritiky; to je klad nejceňnější, podle starého přísloví: Koho chce Bůh zničit, toho rani slepotou.

Myslíci čtenář je přesvědčen, že není u nás nikoho, kdo by byl práv vztáhnout ruku po nezávislých Svobodných novinách. Právě duch Svobodných novin je to, co dnes již patří k nezadatelným národním statkům. Když roku 1942 potlačil Pétain deník Ed. Herriota, který kladl kulturu nad politiku, členové francouzské Akademie vraceli na protest svoji hodnost a řád Čestné legie. U nás není těchto statečných mužů, ale jsou — čtenáři Svobodných novin: patří k nim nejlepší příslušníci všech stran Národní fronty. V tomto listě vidí národní svědomí vždy — čistě. Proto v první řadě záleží na tom, aby Svobodné noviny vedla silná osobnost, i když má odpůrce. Také Havlíček zdál se ve svém boji bezmocný a zoufale osamělý. Dnes víme, že za ním stál — celý národ.

Jaroslav Veselý

Jako prostý příslušník naší inteligence a pravidelný odběratel Svobodných novin, chci přičinit několik poznámek k článku p. Trávníčka, který byl uveřejněn v Svobodných novinách dne 11. II. t. r. Doufám, že stejným právem jako jemu, poskytnete místo i mně. Budu ovšem mnohem stručnější.

Pan Trávníček ve svém článku říká, že Svobodné noviny mohou plnit své poslání jen tehdy, budou-li ve věcech, které lze posuzovat z různého stanoviska, orgánem vpravdě diskusním a zamezí »jedostrannou« kritiku, jak ji provádí na př. Peroutka.

Vskutku, zdá se mi, že p. Trávníček páně Peroutkovy kritiky nečetl. Jinak by věděl, že tento novinář kritisoval »jedostranně« (jak říká p. Trávníček) pouze ty věci, které soudní lidé jinak kritisovali nemohou. Je možné, že ve formě diskuse by se objevily kritiky, které by připouštěly mučení, vraždění či olupování lidí, případně politiku násilí a zvlů. To doufám — p. Trávníček nahlédne — jsou věci, které není třeba sverovat diskusní kritice, ty je nutno nemilosrdně a důsledně odsoudit. P. Peroutka, pokud moje paměť sahá, nedostal se ve Svobodných novinách po revoluci k žádné jiné kritice, než k právě vyjmenované, což zajisté není jeho vinou. (Začez byl, mimo jiné, označen jako propagátor »vlči« svobody.) A kritisoval zvláště tehdy, jestliže již nebylo naděje, že dojde k nápravě bez jeho zásahu. Když slz a bolesti bylo příliš mnoho a všichni stáli stranou. I Vy, pane Trávníčku, ač teď píšete dlouhé polemické články.

Já osobně nevěřím diskusím od té chvíle, kdy jsem byl svědkem diskuse p. Peroutky s G. Barešem. Byl jsem svědkem, že fakta, doložená fakta, která p. Bareš porážela na hlavu, si tento klidně ocitoval v brožurce a ohlásil své vítězství. Soudím proto, že vymáhání takové diskusní praxe má vnést do Svobodným novin onoho ducha, který by měl a činil předmětem diskuse i pojmy a hodnoty nepochybné a jasné. Možná, že by si časem prostá většina účastníků takové diskuse odhlasovala — pravdu.

V tom smyslu chápu i článek p. Trávníčka. Ne jako snahu člověka dobré vůle, nýbrž právě jako jeden z pokusů o »frontální mobilisaci« proti Svobodným novinám, které ústy svého šéfredaktora hájí zásady přijaté všemi civilizovanými lidmi.

Nakonec připomínám: nikdy nevíme, jak jsme kdo zbabělý. Pan Peroutka ale skutkem osvědčil ve válce vysoké mravní hodnoty, když měl přímo z koncentráku opět zasednout za šéfredaktorský stůl své »Přítomnosti«. On tehdy odmítl a vrátil se do koncentráku. Má proto dnes plné právo kritisovat mravní a charakterové vady v našem běžném i politickém životě, neboť v největší zkoušce se plně osvědčil. Což nelze o mnohých říci.

V jeho péru mají mocnou zbraň právo, spravedlnost, svoboda, lidskost. Čtenáři Svobodných novin to dobře vědí.

Přiznávám ovšem, že prostřednosti charakterové. Jestliže však někteří intelektuálové — třeba zastřeně — chtějí lámat kopí za odsouzení hodné zjevy našeho veřejného života, za po-

litiku zvůle a násilí — třeba z pocitu stranické disciplíny, necht' si uvědomí, že — ne Peroutku, ale výhradně sebe stavějí do velmi nepříznivého světla.

Miroslav Mlinař

Dovolíte snad laskavě, vážený pane profesore Trávníčku, aby na Váš článek z 11. února 1948 »Poslání Svobodných novin« odpovíděla neznámá čtenářka, která, jako jistě velká většina čtenářské obce Svobodných novin a Dnešku, s Vašimi vývody nesouhlasí. Třebaže je si vědoma toho, že její hlas není podložen vědeckým či kulturním postavením, jako člověk má jistě právo postavit se na stranu, kterou uzná za správnou, a tvrdit, že nezaují čtenáři uvedených novin jsou natolik vyspělí názorově, že dovedou si logicky a správně rozebrat a hodnotit problémy, jevící se s hlediska kritiky jako pozitivní nebo negativní.

Vytkáte Vy i p. prof. Herčík, že Svobodné noviny předkládají svým čtenářům jen negativní kritiku veřejného života, čímž se dopouštějí jednostrannosti. Obracím se tedy přímo na Vás, pane profesore, proč jste tedy za celou tu dobu různých zmatků a nejistoty nepřispěl Vy sám svým kritickým, objektivně kritickým hlasem k uklidnění hladiny veřejného života? Proč se nenašlo v žádném z vás, komunistických vědeckých pracovníků, jejichž jménem, jak na jednom místě píšete, mluvíte, tolik ušlechtilé odvahy k tomu, abyste se postavili veřejně proti tolika přehmatům, budícím veřejné pohoršení, a volali po nápravě ve vlastních řadách, z nichž, bohužel, pachatelé tak často pocházeli? Až dosud jste se neozvali, žádný z vás nenašel dosti síly postavit se kriticky proti proudu. Snad proto, abyste svým hlasem neublížili straně čili stranickosti, dávali jste přednost před humanitou, již se dovoláváte. Tuto ne právě příjemnou práci, zastat se lidského práva i proti silnějšímu, ponechali jste vedení Svobodných novin, které se ozvalo za všechny slušné lidi, tedy i za Vás. Je to tedy vlastně Vaše vina, že přišlo k této diskusi, poněvadž jsme přesvědčeni, že kdyby se byl včas ozval Váš kritický hlas proti výstřelkům, nebyl by se ozval p. šéfredaktor Peroutka. Tím by bylo i odpadlo zbytečné psaní a jitrání veřejnosti, jež neřádá krásná slova, ale plnou pravdu, nápravu všeho špatného, očistu veřejného života, volnost myšlení a projevu (viz poslední projev p. poslance Zápotockého ke studentům a do rozhlasu dne 11. t. m.). Svým postupem byste mnohé z vašich řad umlčeli a ušetřilo by se varovných a oprávněných t. zv. negativních kritik, které byly a jsou, bohužel, nutné i z Vaší viny.

Na jiném místě Vašeho článku je odůvodnění, proč jste jako vědecký pracovník vstoupil do komunistické strany, která jedinec svým ideovým zaměřením vyhovuje Vašemu ideálu demokracie a humanity a že usiluje ochotně s mnohými o jeho uskutečnění. Záleží však, pane profesore, na tom, jakým způsobem se toto uskutečňování provádí.

Podíváme se dále skutečností do očí. Nám studentům a jistě vám, pane profesore, je nejkrásnějším vzorem humanitní osoba p. presidenta T. G. Masaryka, který byl vždy lidský, šlechetný až do sebeobětování a za svým humanitním názorem vždy pevně stojící. Je znám jeho krásný postoj vůči jeho žákům, k nimž se stavěl vždy nejen přísně a nanejvýš spravedlivě, ale hlavně laskavě, a s přátelským porozuměním. Stejně dobře je znám ještě krásnější vztah těchto žáků vůči svému učiteli. A je Vám, pane profesore, znám názor studentstva na Vaše jednání a Váš postoj vůči němu? Přesvědčte se o něm! Humanita nejsou jen krásná slova, ale i činy.

Když si dnešní mladý člověk uvědomí tento podivný postoj lidí, kteří stojí v popředí našeho vědeckého světa a mají být svým vzděláním, duševním rozhledem a posláním vzorem a oporou nám mladým, kteří teprve rosteme a začínáme se politicky formovat, objevuje se v jeho mysli neklid, strach a nedůvěra. Neklid a strach z toho, že přílišná politická zaměřenost svádí i tak vynikající lidi k neobjektivnosti a jednostrannosti.

Promiňte mi, pane profesore, moji upřímnost.

Studující práv S. H.

Vážený pane šéfredaktore! V rozpravě o poslání Svobodných novin napsal p. Dr František Trávníček, že komunismus „nejen hlásá nejkrásnější ideál demokracie a humanismu, nejvyšší blaho celku a všech jeho členů, nýbrž všemožně a opravdově usiluje o jeho uskutečnění“.

Myslím, že to není přesně vyjádřeno. Komunismus jako světový názor sám o sobě o nic neusiluje. O uplatnění komunismu usilují jeho vyznavači, kteří jsou dnes z velké většiny soustředěni v komunistické straně. A vaši kritice postoje komunistů a komunistické strany k některým zásadním otázkám našeho národního života rozumím tak, že jde právě o kritiku z působy, jak o to usilují. To však Dr Trávníček zřejmě přehlíží.

Dr Trávníček doznává, že se dějí chyby (ovšem obecně). Od Vás a od Svobodných novin žádá, abyste přímo ukazovali na chybní nebo i zlé lidi. Což mohl přehlédnout, že už jste to učinili v mnoha případech a že nejde jen o chybní jednotlivce a škodlivé jednotlivosti (sám na jednom místě říká, že nemůže jít jen o ně), nýbrž, a snad především, o celkovou linii stran jako reprezentantek našeho politického života a zejména strany komunistické jako strany dnes nejmocnější a tudíž i nejvíce odpovědné?

Dr Trávníček se dopouští u něho jistě neočekávaného směřování věci, když Vám klade otázku, zda „myslíte, že to naše společné dítě, národ a stát, republika, nemá žádné kladné stránky?“. Nečetl jsem, že byste byl někdy v této souvislosti kritisoval národ, stát, republiku, šlo vždy jen o věcnou kritiku škodlivých zjevů v našem národním životě a často i o kritiku postoje komunistické strany. A i ji jste v neděli přiznal snad až mnoho kladů. Doufám, že Dr Trávníček neměl v úmyslu klást rovnítko mezi národ, stát, republiku a komunistickou stranu.

Dr Trávníček říká, že v této době je svrchovaně potřebí k velké tvůrčí práci též klidu, jasné pohody, vzájemné důvěry a jistého optimismu. Ale klid zaručuje dodržování právního řádu, vzájemná důvěra vyvěrá z dodržování vzájemných dohod, jasná pohoda může být jen tam, kde je společná dobrá vůle tyto dohody uskutečňovat a optimismus může ovládat člověka jen tehdy, když nemá důvod pochybovat o tom, že se mu neřikají polopravdy a nepravdy. Po této stránce už jsme byli mnohokrát nepřijemně rozčarováni a proto ať se nám Dr Trávníček nediví, že nemůžeme v celém rozsahu sdílet jeho nadšení nad klady našeho veřejného života, i když my mnohé a velké klady uznáváme a bez mučení přiznáváme, že se o ně zasloužila i komunistická strana.

Dohadovat se a dohodnuté společně uskutečňovat, to zajisté patří k ideálům demokracie a humanismu. Z takových vzájemných dohod vznikl košický program i pracovní plán Gottwaldovy vlády, abychom zůstali jen u těchto dvou dohod nejjednodušších. Dohoda zavazuje obě strany — silného i slabého. Nevěřím, že by Dr Trávníček ohtěl tvrdit, že obě tyto dohody jsou komunisty dodržovány nebo aspoň slušně respektovány.

I nám jde o nejvyšší blaho celku a všech jeho členů, jde nám o to, aby republika byla silná a zabezpečila národu všechny možnosti rozvoje. Podmínky pro to vidíme v zajištění nezávislosti státu a v uplatnění demokratického řádu, který ukládá celku ohled na lidskou důstojnost jednotlivce a omezuje jednotlivce tam, kde by mohl škodit bližnímu nebo celku, ponechává mu jinak plnou svobodu, aby se mohl rozvíjet a ve službách národa co nejlépe uplatnit.

Budování a zajišťování podmínek pro šťastný národní život je podle našeho přesvědčení ohroženo často výhružným postupem a někdy i násilnickými metodami komunistické strany. Proto tento její postup a tyto její metody (nesměšujeme s vyznáváním komunistického názoru, pokud se to děje legálními cestami a mravními prostředky) odmítáme a kritisojeme. Vítáme, že Vy, pane šéfredaktore, i Svobodné noviny a Dnešek zaměřujete svou věcnou kritiku s vyšších hledisek. Věříme, že to činíte jen proto, abyste obhájil dobré národní i státní, o něž musí usilovat i komunisté, když se hlásí k čínorodnému vlastenectví. — Váš

František Turek

Jsem prostý člověk, jakých je u nás asi dvanáct milionů, mám vlastní zdravé oči, myslím, že nemám na nich brýle žádného zabarvení, chci a snažím se být člověkem, opravdu jen člověkem.

Také čtu mezi jinými Svobodné noviny.

Přečetl jsem článek p. prof. Trávníčka a jsem zmaten, nemohu se po staročesku hádat, jistě to nedovedu také napsat, chtěl bych se jen zeptat.

Vstoupili všichni vědečtí pracovníci do komunistické strany? Všichni z hlubokého přesvědčení?

Peroutkova kritika má připomínat i klady. Nevím tudíž,

ROD

knihnice členů Revolučního odborového hnutí

DESETITISÍCŮM HODNOTNOU A LEVNOU KNIHU

K velkorysému plánu zotavovacích akcí, kterými zajišťují odbory pracujícímu člověku levný nebo i bezplatný odpočinek, patří také plán zotavení duševního, plán po dlouhé měsíce pečlivě připravovaný, který dnes Revoluční odborové hnutí plní ve svém nakladatelství Práce založením členské knihnice krásné prózy, nazvané ROD — romány doby.

ČLEMEM KNIZNICE

může být výhradně člen ROH a jen ten si může zajistit svou přihláškou tyto opravdu mimořádné výhodné ceny:

Za 20 Kčs měsíčního příspěvku ročně šest brožovaných knih o průměrném rozsahu asi 300 stran, ročně deset čísel šestnáctistránkového časopisu zdarma, který jej bude informovat o knižním trhu a přinášet mu i hodnotné čtení.

Vyroční kniha — odběratelská prémie zdarma. (V prvním ročníku je to významná kniha I. Erenburga „Pád Paříže“ — román o 616 stránkách, v tržní ceně 120 Kčs!)

Rozhodne-li se člen pro odběr knih vázaných, bude platit 30 Kčs měsíčního příspěvku.

Ročně tedy dostanete 6 + 1 členskou knihu — asi 2500 stran a 160 stran časopisu za 20 Kčs, u vázaných knih za 30 Kčs měsíčního příspěvku. Taková je služba odborářského nakladatelství PRÁCE členům ROH, kterou nejlépe oceníte srovnáním ceny knihnice ROD s běžnými cenami knih na knihkupeckém trhu.

PROGRAM I. ROČNÍKU KNIZNICE ROD

1. Antonio ARRÁIZ: MORE ZPÍVÁ A BOURÍ. Ústřední postavou románu jihoamerického autora je legendární plantážník indianského původu, pán loďstva a zároveň král všech podlouduků. Moře ho vynese do výše, aby ho po mnoha dobrodružstvích, jež čteme bez dechu, moře pohltilo.

2. Benjamin KLICKA: DO POSLEDNÍHO DECHU. Budovatelský román nedávno zesnulého významného českého autora, oslavující sílu a práci a věřící, že z houževnaté práce se rodí šťastná budoucnost lidstva.

3. Tom HANLIN: JEN JEDNOU V ŽIVOTE. Anglický dělník T. Hanlin napsal román, kterým vzbudil ve své vlasti velký rozruch. Je to kniha, psaná opravdu srdcem, příběh, jež lze zažít a napsat „jen jednou v životě“.

4. H. G. WELLS: JAK SKONČILA DOLORES? Román, který je tečkou za životem a dílem slavného anglického spisovatele. Je to příběh manžela vášnivě, marnivě a mstivě ženy, který se marně snaží změnit její duši.

5. Karel NOVÝ: LETÍCI KRÍDLA. Román chlapce z rozvrácené rodiny, žijícího na pražské periferii a na zapadlé vsi Českomoravské vysočiny, který po těžkých životních zkušenostech se stává chlapíkem plným životní odvahy. Je to jeden z těch dělnických hochů, kteří se osvědčili za drsných let okupace i za dnů revolučních a kteří dneska v sedých masách druhu zápasí, neznámi, o světější život na této zemi.

6. Anthon BERKELEY: PŘELICENÍ A OMYL. Mistrovský detektivní román, jehož tvůrcem je jeden z nejlepších soudobých anglických spisovatelů tohoto oboru. Originalita, smysl pro humor, stupňovaná napínavost, jsou přednostmi Berkeleyova románu.

7. Vyroční tisk zdarma: Ilya ERENBURG: PÁD PARIŽE. Rozsáhlá románová freska. Všechny prameny, ze kterých se napájel život předválečné Francie, manažerle požitkářství, smyslnost a mravního upadku, se slévají v mohutný dějový proud, jímž se Francie řítí k zánubě.

První svazek knihnice ROD vyjde v nejbližších dnech. Zafixujte si své členství ještě dnes, ježto počet přihlídek je závislý na povolení papíru.

Přihlášku, potvrzenou ZOS, odevzdejte buď knihkupci, závodnímu sběrateli nebo jí pošlete na adresu:

Čís. člen. průkazu ROH:

Jméno a příjmení:

Zaměstnání:

Adresa bydliště:

Přihlašuji se za člena knihnice ROD a prohlašuji, že jsou mi známy podmínky členství.

Objednávám si brožované svazky s měsíčním členským příspěvkem 20 Kčs

v á z a n é s v a z k y s měsíčním členským příspěvkem 30 Kčs

podpis přihlášeného (inkoustem)

Razítko závod. odbor. skupiny, osvědčující členství v ROH

Podpis a adresa nebo razítko dodavatele či zprostředkujícího (knihkupce, závod. sběratele):

ka i člověka, bojujícího existenční boj za vysoké cíle socialismu. Svou stavbou připomíná Kanapův román, díky simultánnosti, s kterou vypráví několik příběhů najednou, nejlepší Dos Passosovy či Faulknerovy práce, Charakteristickým pro celý obsah knihy je její motto: »Pokusím se ve všem o nemožné, jako by celý boj závisel na mně«. Kanapa, který je současně redaktorem Pollitzerova díla, připravuje nový román »La mort du jugs«.

Prvotinou je též román Jeana G. Chauffeteau »Les maux de jeu«, který právě vydalo nakl. Flammarion. Mladý autor zde vypráví zhroutení zámožné venkovské rodiny. Co zaráží, je moment, který se vyskytuje téměř v celé mladé francouzské literatuře, moment fatality. V Paříži vzbudil velký zájem román Jamese Hanbye, vyšlý s předmluvami Henry Millera a Lawrence. »La maison sans issue«. Kritika přirovnává tento válečný příběh z bombardovaného Londýna k nejlepšímu pracím Alberta Camuse či Rex Warnera.

ITALIE

V milánském nakladatelství Longanesi vyšla prvotina mladého spisovatele Giuseppe Bertata: »Il cielo è rosso« (Nebe je rudé). Autor popisuje osudy čtyř hochů po bombardování jejich městečka o velikonočních 1944. Kritika knihu chválí a předpovídá autoru velkou budoucnost. Přední umělecký kritik italský Lionello Venturi vydal své stěžejní dílo »Pittori moderni« (Moderní malíři). Venturi šel za fašismu v emigraci a jeho kniha vyšla předtím francouzsky a anglicky.

V minulých dnech bylo rozhodnuto o udělení ceny města Viareggio (Prémie Letterario Viareggio 1947) ve výši 500 tisíc lir za nejlepší původní prózu, vyšlou tohoto roku. Je to nejen nejvyšší, ale i nejvýznamnější cena v Itálii. Presidentem poroty byl Leonida Repaci, členy významní spisovatelé, jako Alvaro, Angioletti, Bontempelli a j. Přihlášek bylo velmi mnoho, nakonec přišly do užší volby tyto knihy: Moravia »La Romana«, Bellonci »I segreti del Gonzaga« a Gramsci »Lettere dal carcere«. Cena byla udělena mrtvému Gramscimu za nejlidštější italskou knihu letošního roku »Dopisy z vězení«.

Silvio Micheli, loňský vítěz ve Viareggiu, dokončil další román »Sono un povero cane italiano« a připravuje »La via del confino«. Obě knihy vyjdou u Einaudiho.

Nakladatelství Mondadori připravuje nové vydání díla Massima Bontempelliho, v němž bude obsažena též novinka, tragédie pod názvem »Venezia salvata«. Chystá rovněž novou poesii Ungarettiho.

Dějiny umění Carla G. Laurina vyšly již v jedenáctém vydání. Jsou to nejoblíbenější švédské dějiny výtvarného umění, sledující jeho vývoj od nejstarších dob do současných dnů. Od svého prvního vydání v roce 1901 se značně rozrostly v textu i v ilustracích a byly postupně doplňovány a opravovány na základě nových vědeckých poznatků řadou mladších uměleckých historiků. Za nynější vydání odpovídá ředitel švédského Národního musea Erik Wettergren. Vydává je nakladatelství Norstedtovo. Cena brožovaného výtisku je 45 šv. korun, vázaného 60 šv. korun.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Alena Bernášková: Letem USA a Kanadou. Graf. úprava a obálka O. Mrkvíčka. Vydal dr. V. Tomsa. Stran 182, brož. 56 Kčs.

Jaroslav Jelínek: Politické ústředí domácího odboje. S předmlouvou Alberta Pražáka a s doslovem V. Síse. Obálka, vazba a graf. úprava Jar. Sváb. Nakl. Kvasnička a Hampl. Str. 214, brož. 75 Kčs.

S. H. Thomson: Několik stránek z amerických politických dějin. Přeložil a doslovem opatřil dr. Pavel Chrásk. Obálka J. Sváb. Vydalo Křesťanské knihkupectví a nakladatelství. Str. 70, 20 Kčs.

Effendi Kapiev: Básník. Přeložil Zdeněk Hrdlička a Věna Stunová. Vydalo družstvo Dílo. Stran 327, brož. 96 Kčs.

Čeněk Kramoliš: Dva dějepisné čtyřlístky. Povídky. Obálka Fr. Vrobla. Nakl. R. Promberger. Stran 332, brož. 75 Kčs.

Emil Ludwig: Roosevelt. Přeložil E. Pečiška. Obálka Mír. Váša. Nakl. Pasek. Stran 308, brož. 100 Kčs, váz. 125 Kčs.

Ludvík Kundera: Laviny. Kresby V. Zykumund. Obálka J. Istler. Nakladatelství mladých. Stran 52, brož. 21 Kčs.

K. Hofbauerová-Heyrovská: Mezi vědci a umělci. Nakl. Jos. R. Vilímek. Obálka Jan Mácha. Stran 456, brož. 165 Kčs.

Ivan Olbracht: O moudrci Bidpajovi a jeho zvířátkách. Ilustroval Zdeněk Seydl. Nakl. Melantrich. Stran 106, brož. 150 Kčs.

Hubert Slouka: Pohledy do nebe. Problémy a výsledky moderní astronomie. Obálka autor. Stran 460. Nakl. Orbis. Brož. 165 Kčs, váz. 200 Kčs.

Čestmír Jeřábek: Dvojí svědectví. Román. Obálka B. Scháfrová. Vydal R. Promberger. Str. 575, brož. 148 Kčs.

Albert Pražák: T. G. Masaryk (K jeho názorům na umění, hlavně slovesné). Kresby Karel Svobinský. Typografická úprava Rudolf Hála. Vydavatelstvo Družstevní práce. Stran 46, brož. 23 Kčs.

co kritika je, zvláště ta vyšší. Dosud jsem myslel, že příčinou kritiky byly určité vady, nedostatky nebo nedokonalosti jakéhokoliv díla, a účelem — na prohřešky tyto upozornit, aby se buď odstranily, nebo aby bylo možno přístě se jich vyvarovat. Myslí jsem, že kritika je již, když cítím, že mne bolí prst, nebo tlačí v botě, proto se podívám na ten prst, který bolí a zuji tu botu, která mne tlačí, abych se podíval proč? Nepochvaluji si však, že mne druhá bota neulačí, nebo druhých 9 či 19 prstů neboli. Myslí jsem, že kritikou je již uvidět jednoho bosého mezi tisíci dobře obutými a ne samostatnost v zimě tisíc dobře obutých, že kritika je upozornit na lenochy, zloděje, lidi gestapácky jednající, ne na miliony pilně pracujících, poctivých a lidských. Vždyť proto jsme lidé. Chválit ústy nebo tiskem těch několik nadměrně pracujících a skoro nadlidských, není kritika a není potřebné. Chválit nebo upozorňovat na přednosti není účelem kritiky. Dobrámu a dokonalému dílu není chvála potřeba, to se chválí podle starého dosud pravdivého pořekadla: samo.

Z celého článku p. Trávnička, přes všechna mnohá krásná slova a ujišťování, zůstal dojem, že stačilo napsat jednu větu: „Peroutko! Podkuřuj, nebo mlč, jinak dostaneš náhubek!“

Jan Novák

dopisy

Kupování duší?

Vážený pane redaktore,

komunistická strana zřejmě zneužívá Vaši dobré vůle a chce rozšířit i na stránky Dneška velkolepou kampaň proti dnešním vedením našeho studentstva, kterou už delší čas vede ve svém tisku, aby setřela nepříznivý dojem ze své porážky ve fakultních volbách. Dovoľte mi, abych mohl vyloučit problém t. zv. kupování duší, o němž si veřejnost zatím těžko mohla udělat nějaký úsudek, protože větším nadpisům a silným slovům se u nás, bohudíky, přeje jen už přestává věřit. To, co zde napíši, budiž považováno za věcné vysvětlení, které neznamená, že souhlasím se vším, co se v touto věci provádělo, zejména pokud jde o zúžení a machinace přímo na valné hromadě SVS, jichž se svorně zúčastnily všechny čtyři strany.

Vše se má tedy takto: Svaz vysokoškolského studentstva v Praze přijal na svém prvním valném shromáždění v dubnu 1946 stanov, které jsou do jisté míry právníkou raritou, a není dobře pochopitelné, jak je vůbec mohl zemský národní výbor schválit. V těchto stanovách byly také ony známé odstavce o kolektivním členství a o vyvíjení činnosti v rámci směrnic ROH a SKM. Proto si už v loňských volbách namaloval t. zv. demokratický blok tučné heslo: »Zrušte zbytečná kolektivní členství! Ke změně stanov ovšem loni nedošlo, protože demokratický blok potřebné dvoutřetinové většiny nedosáhl.

A tyto dvě třetiny se staly příznakem letošních studentských voleb. Národní socialisté a lidovci po nich toužili stejně silně, jako se jich komunisté báli — ba možno říci, že strach u komunistů hraničil někdy s panikou. Pohnutí národních socialistů a lidovců k získání dvou třetin nebyly zcela nečestné a neurčovaly je pouze mocenské zájmy, i když i ty pochopitelně měly jistý význam. Národní socialisté totiž vypracovali nový návrh stanov, o němž nikdo nemůže mít pochyby, že je mnohem lepší než stanovy staré, ale vědělo se, že komunisté a někteří socialisti demokracii budou ve většině případů hlasovat proti jen z prestižních důvodů. Začalo se tedy po skončení fakultních voleb honivě počítat, zdali k získání dvou třetin bylo dosaženo. A zjistilo se, že dvě třetiny budou, ovšem jen tehdy, jestliže některé spolky s nekomunistickou většinou pošlou delegáty za maximální počet svých členů.

Stanovy SVS mluví totiž o tom, že každý spolek vysílá jednoho delegáta na každých započatých sto členů, za něž byly svazu zaplacen příspěvky. Z toho plyne, že celá věc naprosto nesouvisí s tím, zdali jednotlivý student zaplatil příspěvek svému spolku — už také proto ne, že výše příspěvku jednotlivce se značně liší od příspěvku, které spolek za každého jednotlivce zaplatí svazu. Záleželo tedy jenom na tom, zdali náhodou spolek zaplatil za lidi, kteří nejsou u jeho členy, a zdali členové, za něž bylo zapláceno, neprojeví s tím svůj nesouhlas. Je to stejné, jako když kolega A přijde do spolku a prohlásí, že patří za kolegu B. Pokud kolega B proti tomu nic nenamítá, pokládá se za samozřejmé, že má příspěvky zaplacený. Stejně tak může za kolegu B zaplatit jeho spolek, který má dokonce právo od svých členů příspěvky vůbec nevybírat. A protože stanovy většiny spolků povolují členství i několikrát let po absolutoriu, využívá toho národní socialisté a lidovecká většina k tomu, aby za tyto své pravoplatné členy sama svazu zaplatila a tím zcela legálně zvětšila počet delegátů spolku, přičemž dodržuje zásadu poměrného zastoupení. Pochopitelně, rozdíl mezi počtem komunistů a nekomunistů se tím změnil, ale jestliže je toto nemravné, pak je nemravný i celý volební řád, který rozděljuje mandáty za všechny oprávněné volče, i za ty, kteří nevolili.

Ukážeme to opět na fakultních spolcích. Dejme tomu, že spolek má 6000 členů, za něž bylo svazu zapláceno a o nichž nemají pochyb ani komunisté. Z těchto 6000 lidí přijde na valnou hromadu asi polovina, t. j. 3000 lidí, kteří odevzdají při volbách hlasy, dejme tomu, v poměru 2:1 pro komunisty. Kdyby se tedy počítalo s těmi, kteří skutečně volili, dostali by komunisté 20 delegátů a ostatní 10 delegátů (rozdíl 10); ale v praxi se pokládá za samozřejmé, že se nedělí počet volitelů, nýbrž počet členů spolku, proto zcela jasně dostanou komunisté 40 delegátů a ostatní 20 delegátů (rozdíl 20!). Jestliže se dokáže, že třeba Spolek posluchačů komerčního inženýrství má 7000 členů, má jistě právo alespoň na čtyřicet delegátů, které na valnou hromadu vyslal (ve skutečnosti má právo na 70 delegátů). A že SPIK tolik členů skutečně má, to ani před valnou hromadou, ani na ní nikdo nevyvrátil.

Vše je tak jasná, že ji musí uznat i komunisté. A snad někoho překvapí, že to na loňské valné hromadě hrozně obtížně uznali, když Všehrd poslal stejné vyřoubovanou delegaci. Jenže tenkrát komunisté měli spočítáno, že to národním socialistům a lidovcům nepomůže ke dvěma třetinám, kdežto letos právě naopak tato »morální bitva« měla národní socialisty a lidovce dvou třetin zbavit. K tomu, aby se to podařilo, použili komunisté i tak zvaného bezbolestného násilí, přinutili ostatní k vyjednávání a v zákulisí se pak licitovalo: »Já uberu, ty dáš, ale jen aby to nebylo dvě třetiny.« To bylo nemravné — od všech čtyř stran — a nemravný byl také kompromis, který z toho vyšel, protože národní socialisté a lidovci proti svému programu násilí přeje jen ustoupili a komunisté porušili zásadu, kterou dohoda označují za svatou, t. j., že toto »kupování hlasů« je morálně nepřipustné. Porušili tuto zásadu, i když si dali zaprotokolovat, že se zúžením kompromisem nesouhlasí. Fakt je, že souhlasili, protože dále už schůzi nerušili, a zdálo se, že měli radost z toho, že násilím úspěšně zabránili už už hrozící dvoutřetinové katastrofě.

Doufám, že věcné argumenty, které jsem uvedl, vnesou jasně i do myslí těch, kteří snad podlehli kritice komunistických studentů a velikostí titulků jejich tisku.

V plné úctě

Jiří Jeřábek

Zahranční studenti

Pane Osers,

Ve Vašem dopise: Dovoľte, prosím, abych se pokusil Vám vysvětlit, proč nemůžeme počítat s neutralitou našich zahraničních kolegů. Celý problém je v politickém charakteru našich spolků: je známo, že kandidáti do výborů fakultních spolků jsou přímo jmenováni jednotlivými politickými sekretariáty a že neoficiálně byla přijata koncepce bloku pokrokového a demokratického. Ne politická kandidátka málokde prorazila. Valná většina vysokoškolských projevila demokratickým způsobem svůj souhlas s linií demokratického bloku nár. soc. a lidovců. Pokrokoví studenti nejsou ovšem s výsledky voleb spokojeni a jejich zástupci mnohde činnost spolků sabotují. Je samozřejmé, že odborové poslání spolků tím trpí...

Promiňte mi tento úvod. Zahraniční studenti, kteří k nám přicházejí, podobné problémy neznají: jejich fakultní organizace jsou naprosto nepolitické a úzce zaměřené na odborové požadavky svých posluchačů. Většina našich kolegů přichází z Jugoslávie a Bulharska. Politický vývoj jejich zemí je v určitém směru vyřešen, a neuvědomují si, že my, po přechodu od liberální k lidové demokracii i přes mohutné dílo socialisací stále ještě hledáme konečnou formu svého státního zřízení. Nevím, kolik kolegů Jugoslávci nebo Bulharů je členy, řekneme, naší strany lidové, a stejně tak nevím, jaký význam má členství cizinců v našich politických stranách, které jsou záležitostí naší, vnitřní a jen československou. Oproti tomu vím zcela určitě, že kolegům Bulharům jsou předkládány přehášky do KSC. A tak se naši zahraniční kolegové zúčastňují schůzi jednotlivých fakultních frakcí KSC.

Nevím, pane Osers, jaký je Váš názor na neutralitu, ale dovoľte mi otázku: Jaký postoj by zaujal pokrokový blok, kdyby na našich vysokých školách studovalo dvakrát více studentů ze západních demokracií než studentů Jugoslávci a Bulharů, jejichž také neutralita by byla korunována členstvím v některé politické straně demokratického bloku? Je jasné, že otázka zahraničních studentů je pokrokovému bloku jen otázkou hlasů a myslím, že stejně ohavně by se postavili — akademicky řečeno — za kolegy Němce a Maďary, kdyby si byli jisti jejich sympatiemi.

Podle Vás je jediným československým problémem nás vysokoškolská pořádání pracovních brigád... To by bylo ovšem smutné. Jenže ono tomu tak není — českoslovenští vysokoškolskáci jsou vřestavovou třídou, která jak v dávné, tak blízké minulosti svým postojem dokázala, že je opravdu činnou a platnou složkou našeho vnitřního československého života. Dokázaly to i politické strany, které v minulých volbách kandidovaly naše kolegy do ÚNS. Nám, politicky neorganizovaným, se toto »handlování« (Váš výraz, prosím) upřímně nelíbí: »přísně neutrální« cizinci mají pomáhat k mocenskému postavení pokrokového bloku, který svou politickou linii tak charakteristicky projevil ústy našeho pana ministra Informací. Demagogicky se odvolává na slavnou tradici z r. 1848 a ze 17. listopadu 1939. Tato data jsou nám svatá, pane Osers. Jsou to data, psaná krví, a jsou symboly našeho studentstva v boji proti cizáckým vlivům a směrům. Jsou symbolem sjednocení národa. Jsme proto zavázáni, abychom v jejich duchu setrvali v boji za demokracii a nedopustili, aby chytrickým politikářem byl skreslen skutečný obraz našeho fakultního života!

S úctou

Ladislav Holman, stud. med.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVODAJ

Jarosl. Kolman Cassius:

NA ZNÁMÝ NÁMĚT

*Nezplane den, by neuhasl
v muce*

*a každá noc je mrtvý
v loktech tvých.
A každá ráže krvaví tvé ruce,
jak rozpadá se v rudých
krůpějích.*

*Není již vidět na cestu, jak
padá*

*♥ neznáma mlčný močálový
háj.*

*Zrak pátrající nevidí, jen hádá
• lidský život veliká je háj.*

*A celý svět se mihá stíny děje
Jé noci tajemné, která se dní.*

*A každý odchod jako řícen zeje
a každý pozdrav snad je
poslední.*

*A každá krása ve tvém srdci
klučí*

*zlomeným štěpem, který
bolaví.*

*A každý hrob, když před tebou
se vztyčí,
jak starý známý tebe pozdraví.*

Leden 1937

Ze sbírky »Zezezná košile«

Uvažme, že mezi lidmi je hodně těch, kdo přec také chtějí říci něco významného, ačkoliv nejsou tvořivi: z toho pak je tolik kuriosního.

J. W. GOETHE

NOVÉ KNIHY

BASNIKOV ZEMĚPIS JIŽNÍCH ČECH

Kdo má rád jižní Čechy, oplývající přírodními krásami a monumentálními stavbami, kde tolik vesniček, městeček a měst se může chlubit slavnými rodáky, pokochá se v knize Ladislava Stehlíka, Země zamýšlená (vyšla jako 66. svazek žatvy u Borového v Praze, stran 388 za 120 Kčs). Stehlík znal dosud čtenáři jako lyrického básníka; a ani v této knize se básník nezapře. Lyrická struna proniká téměř na každé stránce této půvabné knihy; zaznívá k nám ze vzpomínek na mládí, na kouzlo pasteveckých let, při líčení jihočeských rybníků i hradů, při evokacích minulosti naší země, při dravých a zvučných jménech našich spisovatelů, malířů, hudebníků a učenců, v jejichž stopách autor kráčí; defilují před námi Hus a Žižka, jihočeští

Rožmberkové stejně jako Zeyer, Holeček, Sova, Hanuš, Schwaiger, Aleš, Lesný, Nušl, Šusta — celým dílem prociťujeme Smetanovu Mou vlast. Správně byla kniha charakterisována jako „citový zeměpis jižních Čech“. Student si z ní zopakuje zábavným způsobem historii, zeměpis a literární dějiny, viřící se k jednotlivým místům; dospěl se vrátí při čtení knihy do krásných let své mladosti, ať už jim byly jižní Čechy kolébkou nebo jen cílem jejich cest a výletů. Přejeme i ostatním krajům naší krásné vlasti, aby našly tak nadšeného interpreta svých půvabů, jako jižním Čechám se dostalo v Ladislavu Stehlíkovi. Kniha je vyzdobena řadou přílehlých kreseb Aloise Moravce.

Dr. FRANTIŠEK ŠIMEK
Přetištěno z Obrany lidu.

Jean Legrand, průkopník filosofie sensorialistické, vydal u Gallimarda román »Aurette et Jacques«. Legrand hledá

pravou svobodu pouze ve volném vybití a rozvinutí fyzické lásky. Jeho román, který je jediným sledem erotických situací, však právě svou jednostranností spíše nudí.

Jean Anouilh vydal v nakladatelství La Table ronde »Nouvelles piéces noires«. V tento soubor pojal i svou nikdy neprovedenou prvotinu »Jézabel«. Na této hře je zajímavé, že hrdinka, podobná pozdějším Anouilhoým kreacím, vítězí nad nízkostí svého okolí. Vedle Jézabel je zde publikována ještě krátká tragédie »Médée«.

Z nové beletrie: I ve Francii je nouze o romány, které by věrně a zároveň esteticky rovnocenně pojednávaly o osudech protifašistických bojovníků poslední války. V poslední době vydal podobný román snad jedině Vladimír Pozner »Le deuil en 24 heures«. Kritika konečně uvítala první román mladého filosofa Jeana Kanapy »Comme si la Lutte entières«, který vydal nakladatel Nagel, jako dílo, které si zaslouží pozornosti. Kanapa vypráví osudy svých prostých hrdinů s jistotou, která potvrzuje jeho velkou zkušenost literárního theoreti-

Ladislav Stehlík:

VÝNATEK Z KNIHY „ZEMĚ ZAMÝŠLENA“

... Tu i dědeček Panýrkouc, vysloužilý voják z taliánské vojny a pasáčekův nejdůvěrnější kamarád, vyprávěč i posluchač, častěji nevrle odpovídal na zvědavé otázky, jakmile začala řeč o bídných časech.

A dědeček Panýrkouc nebyl jen tak někdo. Kdo by usuzoval o jeho hodnotě jen z neholeného bílého strniště a podšivaných punčoch v dřevácích, panečku, ten by se hodně zmýlil. Dědeček Panýrkouc byl pro kluka autoritou ve všech věcech naprosto nepochybnou a rozhodující. Býval sice jen panským ovcákem — ale neodešel od svých ovcí kdysi sám Giotto? Toto přirovnání nekulhá — i když je vzato až z italské země. Když totiž dědeček v opuštěné hlídačské boudě, sedě na slámě, vyprávěl o holubech na benátském náměstí svatého Marka nebo o mořské bouři, připadal dětskému posluchači jako Brunčvík, s přidě korábu vyhlížející ostrov plný tajemných obyvatel. Patřilo k panské služebnosti zahrnutí „ze

škody“ dědečkovy zatoulané krávy, doskočiti ke studánce namočit tvrdý chléb, jež jinak nezmohla dědečkova kolozubá ústa. Nikdo jiný neuměl lépe opéci nad ohničkem ulovenou bělici, uplésti ze stín čepicí nebo košiček, vyhnati z díry sysla a vyhledati v houšti smrček s kořenem jak stvořeným pro rukojet pasáček hole. Opálená do černa byla žezlem pasáčekého důstojenství a nezbytně k ní patřila i kudla z kocelovické pouti. S čím se však nemohl s dědečkem vyrovnati nikdo v celých Bělčicích, byla jeho italština. Uno, due, tre, quatro, cinque — bože, kde jsou dnes ty notýsky, popsané taliánskými slovíčky — Buona sera — avanti! avanti! — toť snad vše, co zbylo po letech v řídkém síť paměti z tehdejšího slovníku. Ani tehdy toho nebylo mnoho, ale stačilo to, aby se kluk jakž takž porozuměl s válečnými vystěhovalci z Tyrol, kteří bydleli v chudobinci a pracovali na panských polích. Podivně sladké písně italských zajatců, splývající za teplých večerů s choračem žab, znějí dodnes v sluchu podivným vábením.

Pravda, dovedl dědeček spíš kastrovat dobytek než klásti vedle sebe písmenka — a kromě modlitebních knížek toho v životě mnoho nepřečetl, ale nikdo už po něm nedovede vyprávěti s takovou jadrností a tak citlivě hmatnouti pod kořeny věcí.

Kozina, Žižka a Janošik — to byla jména, vyslovovaná s pýchou a nadějí, když někomu odvezli ukryté obilí nebo vyvedli krávu z chléva. Zvláště Žižka ožíval v rozhovorech se starým vojákem. Na stráni pastviště byl veliký obdělý kámen s vytlačenou podobou ležícího lidského těla a věrojatně jsme věřili pověsti, že na něm ležel při dobývání bělčické tvrže sám trocnovský vladka. — Malé pasáčekovo tělíčko na něm vypadalo jako hrášek v lusku — tím mocnější však byla představa o síle a mohutnosti milovaného válečníka. V dobráckých modrých očích hořval spravedlivý hněv nad lidskou zlobou — který zazníval jako temný zvuk bubnů v pádném dovětku: „Však na pány taky jednou dojde.“ Už odešel dávno k věčné armádě můj starý válečník z

tohoto bídného světa, který ho nakonec už jenom dopaloval — já ale věřím dodnes, že za nebeskou branou ho přivítal sám pan maršál Radecký, tolikrát s pýchou vzpomínáný, a vlastnoručně mu zavěsil na hrdinšská prsa zlatou „medailii“. On, Jan Panýrek, pěšák jedenáctého regimentu, si této pocty věru zasloužil za všechna ta nekrvavá vítězství na bělčických pastvách. Marně jsem, dědečku, nedávno hledal váš hrob, abych vám řekl, že náš kámen s otiskem Žižkova těla kdosi zlý proměnil v praobyčejné kuny k plotu, ale nenašel jsem jej. Krása vzpomínky však trvá i za hrob.

